

PK²
K-107

1861-11-12

168983

1004

OCHORA

1881

1004

K
104

PK-2

105 x 148

Розділ виплатив Українськ

157 ⁹
11-12

1934

К
109

ОСНОВА

1861
1162

ЮЖНО-РУССКІЙ ЛІТЕРАТУРНО-УЧЕНЫЙ

ВѢСТНИКЪ

168983

«Добра хочу братья и Русьскій Земли.»
Владиміръ Мономахъ.

1861

НОЯБРЬ. — ДЕКАБРЬ.

28587
11-12.20

ПРОВЕРЕНО
ДНЕ 1945

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

ВЪ ТИПОГРАФИИ П. А. КУЛИША.

59
a

ОСНОВА

ОСНОВА

ОСНОВА

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ:

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было въ Ценсурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. С. Петербургъ. 29 декабря, 1861 года.

Ценсоръ Ст. Лебедевъ.

1861
24/12

1861

52

ОПЕЧАТКИ.

Въ статьѣ: *Черноморскій Побитъ*, на стр. 3, напечатаны слѣдующія не-
зачеркнутыя въ корректурѣ слова: о безуспѣшныхъ доселѣ попыткахъ.

Въ поэмѣ *Пастуся*, на стр. 12, въ стихѣ 17, вмѣсто *сиротою*, слѣдуетъ
читать: *сиротою*.

Въ примѣчаніи къ *Сближеніямъ и Слѣдамъ*, на стр. 137, вмѣсто *Coluber*
sauromates utrabilis, слѣдуетъ читать: *Coluber sauromates* и *C. trabilis*.

1844

It is a well known fact that the
population of the United States
has increased rapidly since the
beginning of the century. This
increase has been due to a number
of causes, among which may be
mentioned the following:

КОБЗАРЬ.

XXXVIII.

(Ча́стки).

Учітеся, браті мої,
Дума́йте, чита́йте,
И́ чужо́му навча́йтесь
Й свого́ не цура́йтесь;
Бо хто ма́тір забува́є,
Того́ Богъ кара́є,
Чужі лю́де цура́ютьця,
Въ ха́ту не пуска́ють;
Своі діти — мовъ чужіі,
И нема́є-зло́му
На всій землі безконечній
Весёлого до́му...

Я рида́ю, якъ згада́ю
Діла́ незабу́ті
Діди́въ на́шихъ... страшні діла́!
Якъ-би́ їхъ забу́ти,
Я одда́въ би весёлого
Віку́ полови́ну!
Оттака́-то на́ша сла́ва —
Сла́ва Украї́ни!... — —

Обні́міте жъ, браті мої,
Найме́ншого бра́та:
Неха́й ма́ти усмі́хне́тця,

Запла́кана ма́ти!
 Благослови́ть діте́й своїхъ
 Тве́рдими рука́ми;
 И жіночокъ поцілу́йте
 (Чи́стими) уста́ми!
 И забу́детця сромóтня
 Да́вняа го́діна,
 И оживе́ добра сла́ва, —
 Сла́ва України;
 И світь тіхій, невечерній
 Тіхо просі́є....
 Обнімі́тця жъ, браті́ мої,
 Молю́ васъ, блага́ю!

XXXIX.

•Прочитавши главу 35-у Ісаіі.

Ра́дуйся, ні́во непо́літая!
 Ра́дуйся, зе́мле, не по́вітая
 Квіча́стимъ зла́комъ! Роспу́стись,
 Рожéвимъ крі́номъ процві́ті!..
 И процві́тешъ, позелені́ешъ,
 Мовъ Іорда́нови святі́і
 Лугі́, зелєні́ берегі́!
 И честь Кармі́лова, и сла́ва
 Лива́нова, а не лука́ва,
 Тебе́ укрі́є доро́гимъ
 Золототка́ннимъ, хитроші́тимъ,
 Добрóмъ та во́лею підбóйтимъ,
 Святі́мъ амóфоромъ свої́мъ, —
 И лю́де те́мніі незря́чі
 Дива́ Господні́ побáчять!

И спочі́нуть нево́льничі
 Уто́млені́ ру́ки,
 И ко́ліна одпочі́нуть,
 Кайдана́ми кúті!

Рáдуйтесь, вбогодúхи,
 Не ляка́йтесь дiва:
 Се Богъ сýдитъ, визволяе
 Довготерпiливнихъ—
 Васъ убо́гихъ—и воздае
 Злодіямъ за злáя!

Тойдi, якъ, Господи, святáя
 На зéмлю прáвда прилетiть,
 Хочъ на годиночку спочiть, —
 Незрiчi прóзрять, а кривiй,
 Мовъ сáрна зъ гáю, помайну́ють.
 Нимiмъ отвѣрзутця устá,
 Прорвѣтця, слóво якъ водá,
 И дебръ-пустiня непо́лита, —
 Сцiлющою водóю вмiта, —
 Прокiнетця; и потечúть
 Весѣлi рiки, а озѣра
 Кругóмъ гáями поростúть,
 Весѣлимъ птáствомъ оживúть.

Оживúть степi, озѣра,
 И не верстовiй,
 А вóльниi, ширóкiй,
 Скрiзь шляхи́ святiй
 Простѣлютця; и не найдуть
 Шляхiвъ тихъ владiки,
 А рабi тимi шляхáми,
 Безъ гвáлту и кри́ку,
 Позiхóдятця до-кúпи,
 Рáдi та весѣлi,
 И пустiню опанúють
 Весѣлiнi сѣла.

23 марта, 1838 р.

XL.

И дóсi снитця — пiдъ горóю
 Мiжъ вѣрбáми, та надъ водóю.

Біленька хаточка; сидить,
 Ниніче й досі, сивий дідь
 Коло хатиночки, и бавить
 Хорошее та кучеряве,
 Своє маленъкеє внуча.
 И досі снітця: вийшла зъ хати
 Веселая сміючись ма́ти,
 Цілує діда и дитя —
 Ажъ тричі весело цілує,
 Прийма на руки и годує,
 И спать несє; а дідь сидить
 И усміхаєтця, — и сти́ха
 Промовить нішкомъ: »де жъ те ліхо?
 Печалі тії, ворогі?...«
 И ніщечкомъ старий читає
 Перехристівшись »Оче-нашъ«,
 Крізь вірби сонечко сіє
 И тихо гасне... День погає, —
 И все почіло... Сивий въ хату
 И самъ пішовъ опочивати.

XII.

За сонцемъ хмаронька плывє,
 Червоні полі розстилає,
 И сонце спатоньки зовє
 У сіне море; покриває
 Рожєвою пеленою,
 Мовъ ма́ти дитину....
 Оча́мъ любо.... го́диночку —
 Ма́лю го́дину —
 Ніби се́рце одпочіне,
 Зъ Бо́гомъ заговори́ть....
 А туманъ — ниніче во́рогъ —
 Закриває море
 И хмароньку рожєвую, —
 И тьму за собою
 Розстилає туманъ сивий,

И тьмою німою
Оповіє тобі душу,
Й не знаєшь де дітись,
И ждешъ ёго—того світу,
Мовъ матері діти...

XII.

Якъ маю я журитися —
Докучати людамъ,
Пійдү собі світъ за-очи!:
Що буде, те й буде!
Найдү долю — одружүся,
Не найдү — втоплюся,
Та не продамсь я нікому,
Въ найми не наймүся.

Пішовъ же я світъ за-очи..
Доля заховалась,
А воленьку люде добрі
И не торговали,
А безъ торгү закинули
Въ далёку невόлю.

— —

Т. ШЕВЧЕНКО.

ДНЕВНИКЪ Т. ГР. ШЕВЧЕНКА.

Шестой отрывокъ.

25 іюля 1857.

Весь день провелъ у М—скаго на ближней пристани. Онъ арестованъ на недѣлю, по распоряженію окружного начальника — — Фр. велѣдствіе кляузъ своего цейхвахтера — отвратительнѣйшаго надворнаго совѣтника М. Арестъ М—скаго ничего больше, какъ маска, а надворному совѣтнику велѣно подать въ отставку и передать свою должность нижнему чину какому-то фейерверкеру, М—лу П—ву. Это, въ своемъ родѣ, маска.

Передъ вечеромъ пріѣхалъ на пристань комендантъ и взялъ меня съ собою на огородъ, а ввечеру еще разъ прокатились мы въ лодкѣ по дождевому ставу.

26 іюля.

Сегодня во весь день и до половины ночи работалъ я надъ письмомъ графу Федору Петровичу, и ничего не могъ сдѣлать съ этимъ неудающимся письмомъ. Мнѣ хочется высказаться какъ-можно проще и благороднѣе, а оно выходитъ или высокопарно до смѣшнаго, или чувствительно до нелѣпаго, или, наконецъ, льстиво до подлаго, но никакъ не выходитъ то, чего бы мнѣ хотѣлось. Это, вѣроятно, оттого оно у меня не клеится, что я еще не пришолъ въ себя отъ радости. Нужно подождать; еще время терпѣть: раньше 8 августа почта не отправится изъ укрѣпленія. Время еще терпѣть. Записать развѣ черновое на память, и изподоволь, на досугѣ, поправить, во избѣжаніе поговорки: *поспѣшитъ—людей насмѣшитъ*, какъ я это сдѣлалъ моимъ отвѣтомъ на письмо графини Н—in Ив—вны, отъ 12 октября минувшаго

года, которымъ она первая извѣстила меня о предстоящей свободѣ и на которое я хватилъ ей такую восторженную чепуху (въ тороняхъ, разумѣется), что она сочла меня или съ ума спятившимъ, или—просто—пьянымъ. А чтобы этого и теперь не случилось, то напишу сначала черновое письмо; а попростывши немного, напишу и бѣловое.

»Ваше сіятельство,

Графъ Ѳеодоръ Петровичъ.

»Вашему великодушному заступничеству и святому человѣколюбивому участію графини Н—сіи Ив—вны, обязанъ я моей новою жизнію, моимъ радостнымъ обновленіемъ. Я теперь такъ счастливъ, такъ невыразимо-счастливъ, что не нахожу словъ достойно выразить вамъ мою сердечную, мою безконечную благодарность. Безъ человѣколюбиваго христіанскаго участія въ моей безотрадной судьбѣ, меня задушили бы въ этой широкой тюрьмѣ, въ этой безконечной, безлюдной пустынѣ; а теперь я свободенъ. Теперь, независимо ни отъ чьей воли, я строю свое радужное будущее, свое безмятежное грядущее. Какая радость, какое полное счастье, наполняетъ мою душу при мысли, что я снова увижу академію, увижу васъ, моего единого спасителя, и слезами радости и благодарности омочу ваши чудотворящія руки! Молю милосердаго Господа сократить путь и время къ этому безпредѣльному счастью. А теперь, Боже всемогущій, услыши мою чистую, искреннюю молитву, и надолго-долго продли ваши драгоценные дни, для славы божественнаго искусства и для счастья людей, близкихъ вашему любящему сердцу.

»21 іюля, получено здѣсь офиціальное извѣстіе о моемъ освобожденіи. Въ тотъ же день я просилъ коменданта дать мнѣ пропускъ черезъ Астрахань до Петербурга; но онъ, безъ воли вышшаго начальства, не можетъ этого сдѣлать; и я, для полученія драгоценнаго этого паспорта, долженъ побывать еще разъ въ Оренбургѣ и сдѣлать, по этому случаю, 1000 верстъ лишнихъ почти по пустынѣ. Но Господь милосердый, помогавшій мнѣ исходить во всѣхъ направленіяхъ эту безлюдную пустыню, не оставитъ меня и на этомъ, теперь короткомъ, пути. Грустно только, что этотъ ненужный путь отдалить, по-крайней-мѣрѣ — на мѣсяцъ, радостную минуту свиданія съ вами и съ графиней Н—сіей Ив—вой, главной виновницею моего счастья!

»Всемогущій и премилосердый Господь не оставилъ меня здоровьемъ въ этомъ долголѣтнемъ и суровомъ испытаніи,—и любовь,—которую я, съ ранняго дѣтства, безсознательно питалъ къ прекраснымъ искусствамъ, — теперь посылаетъ онъ мнѣ любовь сознательную и свѣтлую, и крѣпкую, какъ алмазъ. Живописецъ-творцомъ я не могу быть; объ этомъ счастья неразумно было бы помышлять; но я, по пріѣздѣ въ академію, съ Божіею помощію и съ помощію добрыхъ и просвѣщенныхъ людей, буду гравѣромъ à l'aqua tinta, и, уповаю на милость и помощь Божію и на ваши совѣты и покровительство, надѣюсь сдѣлать что-нибудь достойное возлюбленнаго искусства, распространять, посредствомъ гравюры, славу славныхъ художниковъ, распространять въ обществѣ вкусъ и любовь къ доброму и прекрасному. Это чистѣйшая, угоднѣйшая молитва челоѣколюбцу-Богу и по-сильно-безкорыстная услуга челоѣку. Это мое единственное непреложное стремленіе. На большее я не могу надѣяться, и только буду просить—не оставить меня вашимъ просвѣщеннымъ содѣйствіемъ, въ этой моей лучезарной надеждѣ.

»Цѣлую руки моей святой заступницы гр. Н. И., цѣлую васъ, ваше семейство, цѣлую все близкое вашему доброму сердцу, и остаюсь по гробъ благодарный художникъ Шевченко.

»Я не могъ себѣ отказать въ радости подписать подъ этимъ черновымъ письмомъ — художникъ Т. Шевченко, и сегодня въ первый разъ написалъ я это—душу радующее—званіе.»

27 іюля.

Сегодня за обѣдомъ Ираклій Александровичъ сообщилъ мнѣ важную художественную новость, вычитанную имъ въ *Русскомъ Инвалидѣ*. Новость эта для меня интересна своею не-новостью. *Инвалидъ* извѣщаетъ, что наконецъ колоссальное чудо живописи — картина Иванова — *Іоаннъ Креститель*, окончена! и была представлена Римской публикѣ, во время пребыванія въ Римѣ вдовствующей императрицы Александры Осодоровны, и по словамъ самого художника (въ газетѣ сказано — скромнаго) произвела фуроръ, какого онъ не ожидалъ. *Дай, Боже, нашому телаті вовка ззісти*. Но мнѣ что-то страшно за автора *Маріи Магдалины*. Двадцатилѣтній трудъ сохранилъ ли сочность и свѣ-

жестъ жизни? не увиѣлъ ли онъ, какъ южный роскошный цвѣтокъ, отъ долгаго и ненужнаго поливанья? не заплѣсневѣлъ ли онъ, какъ хмельное пиво, отъ долгаго броженія? Боже сохрани всякаго артиста отъ такого печальнаго и запоздалаго урока.

Еще будучи въ академіи, я много слышалъ объ этомъ колоссальномъ, тогда уже почти оконченномъ, трудѣ. Художники нерѣшительно говорили объ немъ; аматёры рѣшительно восхищались,—въ томъ числѣ и покойный Гоголь. Карлъ Павловичъ Брюловъ никогда ни слова не говорилъ о картинѣ Иванова; самого же Иванова въ шутку называлъ *плмцемъ*,—по словамъ великаго Брюлова, вѣрный признакъ бездарности,—съ чѣмъ я не могу согласиться въ отношеніи Иванова, глядя на его Марію Магдалину.

Восторженное письмо Гоголя ничего не сказало художнику, ни даже опытному знатоку, объ этомъ произведеніи. Теоретики всѣ однимъ муромъ мазаны. Графъ де-Кенси написалъ отличнѣйшій трактатъ о Юпитерѣ Олимпійскомъ—статуѣ Фидія, издалъ его *in folio*, великолѣпно для своего времени (въ началѣ текущаго столѣтія), и если бы не приложилъ къ своему роскошному изданію рисунковъ, художники бы подумали, что душа самого великаго Фидія говоритъ устами вдохновеннаго графа. Но неуклюжіе изобличители — рисунки испортили все дѣло... Какъ послѣ этого вѣрить этимъ восторженнымъ теоретикамъ? Говорить какъ будто и дѣло, а дѣлаетъ чортъ—знаеть—что. Почтенному графу, вѣроятно, нравились эти рисунки—уроды, если онъ приложилъ ихъ къ своему ученому трактату.

Какъ бы я былъ радъ, еслибы картина Иванова опровергла мое предубѣжденіе: къ колекціи моихъ будущихъ эстамповъ *aqua tinta* прибавился бы еще одинъ великолѣпный эстампъ.

О картинѣ Моллера — *Иванъ Богословъ проповѣдуетъ на островѣ Патмосѣ* во время праздника бакханалій, о которой я случайно прочиталъ въ *Инвадидѣ*, что она показывается въ Петербургѣ публично, въ пользу раненныхъ въ Севастополѣ,—не знаю — почему, я имѣю выгоды въ понятіе о картинѣ Моллера, чѣмъ о многолѣтнемъ произведеніи Иванова.

28-іюл.

Еще вчера, т. е. въ субботу вечеромъ, уговорились мы съ Ф—скимъ провести сегодняшній воскресный день гдѣ-нибудь подалеже отъ противнаго укрѣпленія, и для сей уединенной радости назначили мѣсто въ балкѣ, въ глубокомъ дикомъ оврагѣ, верстахъ въ пяти отъ укрѣпленія, гдѣ можно найти и защиту отъ солнца подъ скалами, и родниковую свѣжую воду. Уговорились мы идти туда рано и провести весь день въ ущельяхъ этого мрачнаго оврага. На-щотъ провіанта положено было, чтобы онъ взялъ кусокъ сырой баранины фунтовъ 5-ть для *кебаба*, хлѣба соразмѣрную долю и бутылку водки; а я—чайникъ чаю, сахару, стаканъ и 5 огурцовъ. Все улажено какъ нельзя лучше,—и дешево, и забористо,—и я уже, по своему обыкновенію, сибаритствовалъ умственно въ объятіяхъ мрачнаго оврага. Прошла ночь; настало утро и солнышко взошло, а Ф—скій не является на огородъ, какъ мы условились. Я ждатель-подождать, а его все нѣтъ-какъ-нѣтъ. Я нагрѣлъ чайникъ и принялся за чай, не переставая смотрѣть на укрѣпленіе. Наконецъ ругнуль я измѣнника хорошенько и принялся строчить новую тетрадь, а Андрій Оберѣменко (огородникъ отъ подвижной команды и близкій мой землякъ), котораго я пригласилъ съ собою въ балку въ видѣ товарища и мѣхоноши, выпивши, вмѣсто стакана чаю, рюмку водки, принялся ругать нечестиваго Ляха.

Поусумнившись достаточно въ достоинствѣ многолѣтняго труда Иванова, я закрылъ тетрадь и пошелъ въ укрѣпленіе разрѣшить задачу, заданную мнѣ паномъ Ф—скимъ. Прихожу, а онъ сидитъ на крылечкѣ около казармъ и ругаетъ Дахмищина, солдата-жида, за то, что онъ не даетъ ему болѣе 20 коп. за койку. »А что же ты«, говорю я, »про балку забылъ?«—»Постой, дай кончить *гандель*«, говоритъ онъ. Кончивши гандель, онъ признался мнѣ, что отъ заката до восхода солнца тянулъ штоса, и протянулся *до-снаи*. К—хъ даже подушку взялъ. Пособолѣзновавъ немного о его неудачѣ, я предложилъ снова путешествіе въ балку, уже въ три часа послѣ обѣда, взявши на свой коштъ и хлѣбъ и мясо и водку. Онъ охотно согласился, и мы, сказавши другъ другу—*непремѣнно*, разстались. Взялъ я у артельщика въ долгъ 5 фунтовъ баранины, столько же фунтовъ хлѣба, и возвратясь на огородъ, послалъ Оберѣменка въ кабакъ за водкою.

Послѣ обѣда, я, по-обыкновенію, вздремнулъ немного подъ вербою, и ровно къ тремъ часамъ собрались мы съ Обеременкомъ въ дорогу. Собравшись, усѣлись мы снова подъ вербою. Пробыло 4 часа: *нема́ на́шого пана Ф — ського*. Андрій молча посмотрѣлъ на меня и принялся снова за свою *лю́льку-бурѹ́лку*. Пробыло и пять часовъ, — а пана Ф — скаго не видать. Андрій снова посмотрѣлъ на меня, и уже не вытерпѣлъ: плюнулъ. Прошло еще полчаса, и Андрій началъ *расташовувать торбу* съ провіантомъ и, винимая баранину, проговорилъ: *По-напрасну тільки добро́ знівечили...* Сказано — *ляхъ!* — прибавилъ онъ какъ бы про себя: *невіра, — то такъ и пропаде́, такъ и здо́хне невірою.* — Я не нашелъ нужнымъ убѣждать Андрія въ противномъ, велѣлъ ему отдать баранину въ комендантскую кухню и просить повара зажарить ее къ вечеру; а самъ пошелъ на ближнюю пристань — навѣстить заключеннаго друга М — ского.

Проходя мимо первой батареи или флак-штока, я увидѣлъ внизу подъ скалою кучку солдатъ, играющихъ въ орлянку. Сначала я не обратилъ вниманія на эту, весьма-обыкновенную, картину. Но мнѣ какъ-будто шепнулъ кто-то: не здѣсь ли Ф — скій? Вматриваюсь — и глазамъ не вѣрю: мой Ф — скій, спустивъ съ праваго плеча шинель, съ ловкостью знатока дѣла, бросилъ что-то вверхъ; кружокъ игроковъ быстро поднялъ головы и потомъ медленно опустилъ, крикнувши: *орель!* — Ф — скій нагнулся очистить конь, а я, пожелавъ ему успѣха, пошелъ далѣе.

Погостивши у М — ского до восхода едва-ущербленной луны, я собрался въ обратный путь. Прощаясь, онъ благодарилъ меня за навѣщеніе и еще за то, что два года тому назадъ я не принялъ его благороднаго предложенія — поселиться у него на квартирѣ. Теперь только онъ понялъ, какую подлую кляузу могъ вывести М — въ изъ нашего сожительства: у него не дрогнула бы рука воспользоваться силою военныхъ законовъ, гдѣ сказано, что офицеръ, позволившій себѣ фамиллярное обращеніе съ нижнимъ чиномъ, предается военному суду. Теперь только онъ увидѣлъ пропасть, отъ которой я его отвелъ, зная лучше отвратительнаго надворнаго совѣтника М — ва.

Ночь лунная, тихая, волшебная ночь. Какъ прекрасно-вѣрно гармонировала эта очаровательная пустынная картина съ очаро-

вательными стихами Лермонтова, которые я невольно прочиталъ нѣсколько разъ, какъ лучшую молитву Создателю этой невыразимой гармоніи въ своемъ безконечномъ мірозданіи. Не доходя укрѣпленія, на каменистомъ пригоркѣ я сѣлъ отдохнуть и, глядя на освѣщенную луной, тоже—каменистую дорогу, я еще разъ прочиталъ:

Выхожу одинъ я на дорогу.
Предо мной кремнистый путь блеститъ;
Ночь тиха; пустыня внемлетъ Богу,
И звѣзда съ звѣздою говоритъ.

Отдыхая на камнѣ, я смотрѣлъ на мрачную батарею, высоко рисовавшуюся на скалѣ, и многое-многое вспомнилъ изъ моей прошлой невольнической жизни. Въ-заключеніе, поблагодарилъ всемогущаго Человѣколюбца, даровавшаго мнѣ силу души и тѣла—пройти этотъ мрачный, тернистый путь, не уязвивъ себя и не унизивъ въ себѣ человѣческаго достоинства.

Успокоивъ себя святою молитвою, я побрелъ тихонько на огорождъ, нарушивъ глубокую тишину очаровательной ночи — пѣсню:

Нема въ свѣті гіршъ нікому,
Якъ сиромі молодому...

Не доходя съ полверсты до огорода (это уже было въ первомъ часу ночи), меня встрѣтилъ *Андрій Обеременко* вопросомъ: »Дѣ це васъ Богъ носить до такої добі?«—»У гостяхъ, кажу, бувъ.«—»Та я бачу, що въ гостяхъ, бо добрі люде тільки йдучи зъ гостей, співають.«—Я, какъ-будто не слыша его словъ, запѣлъ:

Идѣ багачъ, идѣ дукачъ
Пьянъ шатаѣтця,—
Надъ бідною голобою
Насміхаѣтця.

— Та гді вже вамъ,—перебиваетъ меня ласково Андрій:— идіть лѣчче та покладітця спать...—А я продолжаю:

Одинъ ведѣ за чупріну,
Другий стіла бѣе:
Не йди туді, вражий сину,
Дѣ голоба пьел..

Андрій, убѣдившись, что я совершенно пьяный, взялъ меня осторожно подъ руку, привелъ къ вербѣ, разостлалъ свою шинель, навалъ и положилъ подъ голову бурьяну, положилъ меня, перекрестилъ и ушелъ. Мнѣ не приходилося разочаровывать ста-

рика въ его богоугодномъ подвигѣ, а тѣмъ болѣе являть передъ нимъ свои лицедѣйскія качества. Я отъ души молча благодарилъ его и, недолго поворочавшись, заснулъ.

29 іюля.

Видѣлъ во снѣ Семена Артемовскаго съ женою, выходящаго отъ обѣдни изъ церкви Покрова: на Сѣнной площади будто разведенъ паркъ, деревья еще молодыя, но огромные; въ-особенности поразилъ меня своею величиною папортникъ: настоящій китайскій ясень. Въ паркѣ встрѣтили Кулиша, тоже съ женой, и вѣстѣ пошли въ гости къ Михаилу Лазаревскому.

Все, что сердцу дорого, сгруппировалось на этотъ разъ въ моемъ сновидѣніи. И еслибъ не проклятые курчата своимъ не-сноснымъ чекотаньемъ меня разбудили, я непременно бы увидѣлъ еще кого-нибудь изъ дорогихъ моихъ друзей. И мало того что бѣгаютъ около тебя, визжать, кокочуть,—нѣтъ, нужно еще тебѣ на лицо вскочить да за носъ ущипнуть. Счастливъ ты, храбрый молодецъ, что не попался мнѣ подъ руку, а то бы я оторвалъ смѣлую голову, чтобы ты зналъ, какъ клевать добраго человѣка, когда онъ спитъ и видитъ во снѣ такіе отрадные, милые сердцу, лица.

Разбуженный такъ-не-кстати чубатенькимъ нахаломъ, я всталъ и ушелъ въ бесѣдку съ твердымъ намѣреніемъ продолжать прекрасное видѣніе. Но при всемъ моемъ желаніи, этотъ проэктъ мнѣ не удался. Солнце, которое другой-разъ такъ вяло, медленно подымается изъ-за горизонта, тутъ, какъ на смѣхъ, быстро выскочило, какъ бы желая поощрить безчеловѣчный поступокъ чубатого нахала и поднять на ноги смиренно въ углахъ дремавшихъ мухъ. Дѣлать нѣчего, трудно противу рожна прати; дѣлать нѣчего, я всталъ, уготовалъ себѣ трапезу, т. е. чай, и пошелъ искать челоуѣколюбиваго Андрія, такъ любовно успокоившаго меня вчера подъ вербою; чтобы столь милосердый подвигъ достойно оцѣнить, я думалъ его попотчивать

Чаемъ шклянкою

И горѣлки чаркою.

Но, увы, это доброе намѣреніе мнѣ не удалось! Андрій (чего я никакъ не ожидалъ) спалъ сномъ праведника въ своей темной землянкѣ. Зная изъ недавняго опыта, какъ невѣжливо и не хо-

рошо нарушить чужой покой, я оставил Андрія въ покоѣ, вполнѣ увѣренный, что старикъ позволилъ себѣ вчера лишнюю чарку, что съ нимъ если и случается, то весьма-весьма рѣдко. Артиллерійскій огородникъ, его другъ и товарищъ по землянкѣ, пріятно разсѣялъ мое, несовсѣмъ выгодное, предположеніе въ-отношеніи Андрія. Онъ сказалъ мнѣ, что прошлой ночью Андрій былъ очереднымъ ночнымъ сторожемъ огорода и, разумѣется, во всю ночь не спалъ, — такъ теперь и пополняетъ ущербъ.

Дѣлать нѣчего, шклянку и горілки чарку отложилъ я до другого разу, а теперь напишу нѣсколько строкъ въ моемъ журналѣ на память о тебѣ, мой настоящій, простой, благородный землякъ.

Вскорѣ по прибытіи моемъ въ укрѣпленіе, я замѣтилъ въ солдатской публикѣ (другой публики въ укрѣпленіяхъ не имѣется), въ этой однообразной — публикѣ, совершенно не солдатскую фигуру. Походка, физіономія, даже *шапка-чабанка*, все въ немъ обличало моего земляка. Спрашиваю, что это за человѣкъ такой? Мнѣ отвѣчаютъ, что это Андрей, госпитальный служитель и *хо-холь*. Этого-то мнѣ и нужно. Физіономія его показалась мнѣ болѣе суровою, нежели вообще у земляковъ моихъ, и потому-то я началъ съ нимъ сближаться издалека и осторожно, удостовѣрившись отъ его ближайшаго начальства, отъ унтеръ-офицера Игнатьева и капитана Б — ова, смотрителя полугоспиталя, что Андрей Обеременко — примѣрной честности и трезвой жизни человѣкъ. Я началъ искать случая поговорить съ нимъ наединѣ по своему, но онъ какъ-будто-бы замѣтилъ мои маневры и, какъ казалось, старался отклонить отъ себя эту честь. Меня это болѣе подстрекало на сближеніе.

Большую часть безсонныхъ ночей въ Новопетровскомъ укрѣпленіи провелъ я, сидя на крылечкѣ у офицерскаго флигеля. Однажды — это было зимой часу въ третьемъ ночи — сижу я, по своему обыкновенію, на крылечкѣ, смотрю — изъ-за лазаретной кухни выходитъ Андрій. Онъ тогда занималъ должность хлѣбопека и квасника. Завидное мѣсто огородника я ему уже выхлопоталъ. — «А що, — говорю я, — Андрію, — и тобі мабуть не спітця?» — «Та не спітця, матері ёго ковінька», сказалъ онъ. Я затрепеталъ, услыша его чистый, неиспорченный, родной выговоръ. Я попросилъ его посидѣть *трѣхи* со мною, на что онъ неохотно согласился. Разговоръ началъ я, — какъ это обыкновенно и водится между солда-

тами, — спросомъ, которой землякъ губерніи и т. д. На мой спросъ, Андрій отвѣчалъ, что онъ — «губерніи Киевської, повіта Звенигородського, изъ села Різаної, *тутъ — коло Лісянки, коли чувалис,* прибавилъ онъ; а я прибавилъ, что не только чувавъ, и самъ бувавъ, и въ Лісянці, и въ Різаній и въ Русівці, и всюди. — Однимъ словомъ, оказалось, что мы — самые близкіе земляки. »Я самъ бачу«, сказалъ онъ, »що ми свої, та не знаю, якъ до васъ приступити, бо ви все то зъ офіцерами, то зъ ляхами, то-що. Якъ тутъ, — думаю, — до ёго підійти? Може вонó й самъ який-небудь ляхъ, та такъ тільки ману пускає.« — Я принялся снова увѣрять его, что я настоящий его землякъ, — искренно желалъ продолжать разговоръ, но пробило три часа, и онъ ушелъ топить печь для хлѣбовъ и для квасу.

Такъ началось наше личное знакомство съ Андріємъ Оберемкомъ. И чѣмъ далѣе — болѣе узнавали мы другъ друга и болѣе привязывались другъ къ другу. Но наружныя отношенія наши остались тѣ же самые, что и въ первое наше свиданіе: онъ себя не позволялъ ни одного шагу наружнаго сближенія, ни тѣни искательства, какъ это дѣлали другіе. Подозрѣвая во мнѣ, не знаю почему, богача-земляка и даже родственника коменданта, Андрій, наравнѣ съ другими, вѣрилъ во все это, но при другихъ онъ даже не кланялся со мною, чтобы не подумали другіе, что онъ навязывается ко мнѣ въ друзья. Мѣстомъ нашихъ постоянныхъ свиданій было упомянутое крылечко, а время — ночь, когда все, кромѣ перекликавшихся часовыхъ, спало. Невозмутимо холодная, даже суровая наружность его, обличала въ немъ человека жесткого, равнодушного. Но это — маска. Онъ страстно любитъ маленькихъ дѣтей, а это вѣрный знакъ сердца кроткаго, незлобиваго. Я часто, какъ живописецъ, любовался его темнобронзовой уса-той фizioноміей, когда она пѣжно льнула къ розовой щецкѣ младенца. Это была одна, единственная, радость въ его суровой, одинокой жизни. Независимо отъ его простого, благороднаго характера, я полюбилъ его за то, что онъ, въ продолженіи двадцатилѣтней солдатской — жизни, не опозилъ и не унизилъ своего національнаго и человѣческаго достоинства. Онъ остался вѣрнымъ во всѣхъ отношеніяхъ своей прекрасной національности. А такая черта благородитъ и даже неблагороднаго человека. Если мелькали свѣтлыя минуты въ моемъ темномъ долготѣннемъ заточеніи,

то этими сладкими минутами я обязанъ ему, моему простому, благородному другу, Андрію Оберёменку.

Пошли же тебѣ Господи, мой неизмѣнный друже, скорый конецъ испытанію. И поможи тебѣ Пресвятая Матерь всѣхъ скорбящихъ — пройти эти безводныя пустыни, напиться сладкой дыньровой воды и вдохнуть въ измученную грудь живительный воздухъ нашей прекрасной, нашей милой родины!

Впродолженіи дня я не видался съ Андріемъ. Передъ вечеромъ пошелъ я нарисовать видъ первой батареи съ того самого мѣста, съ котораго я ночью любовался ею, возвращаясь отъ Мостовскаго. Когда-нибудь сдѣлаю я акварельный рисунокъ. Уже стемнѣло, когда я возвратился на огородъ. Подъ вербою сидѣлъ Андрій и встрѣтилъ меня такимъ вопросомъ: — »А шо ми будемъ робить зъ тѣмъ мнѣсомъ?« — »Зъ якимъ?« — »А шо на лѣді друкій день валиецця.« — »Собакамъ ёго вькинуть; а якъ не смердить, то повечеряемъ.« — »Я вже вечерявъ.« — »А я не хочу вечерять«, сказалъ я и уже хотѣлъ пдти въ бесѣдку. — »А знаєте що?« сказалъ Андрій, останавливая меня. — »Не знаю що.« — »Ходімо зъ отѣмъ мнѣсомъ зѣвтра раненько въ бѣлку та поснідаемъ до-ладу.« — »Добре, ходімо.« — »Та не берить съ собою оттого цыгана, оттого ляха. Нехай вінъ скэзитця.« — »Добре, не візьмемо нікого.« — И мы разстались.

5 августа.

Въ 5 часовъ вечера приплылъ я на самой утлой рыбацкѣй ладѣ въ городъ Астрахань. Все это такъ печально и такъ быстро совершилось, что я едва вѣрю совершившемуся. Я, какъ во снѣ видѣнную, припоминаю теперь прогулку мою въ балку съ Андріемъ Оберёменкомъ, послѣ которой на другой день, т. е. 31 июля, И — і й А — вичъ внезапно согласился дать мнѣ пропускъ прямо въ Петербургъ. На другой же день онъ сдержалъ свое слово, а на третій, т. е. 2 августа, въ 9 часовъ вечера, оставилъ я Новопетровское укрѣпленіе и, послѣ трехдневнаго благополучнаго плаванія по морю и по одному изъ многочисленныхъ рукавовъ Волги, прибылъ въ Астрахань.

ЧОРНОМОРСЬКИЙ ПОБИТЪ

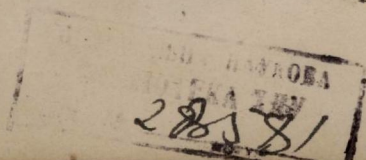
НА КУБАНИ

МІЖЪ 1794 И 1796 РОКАМИ.

ОПЕРЕТТА Я. Г. КУХАРЕНКА.

НѢСКОЛЬКО ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫХЪ СЛОВЪ.

Украинская словесность развивалась и продолжает развиваться при весьма неблагоприятныхъ обстоятельствахъ. Не упоминая о томъ, что всѣмъ извѣстно, укажемъ на обстоятельства, такъ-сказать, домашнія, но тѣмъ неменѣе замедляющія литературное развитіе нашего слова, въ различныхъ приложеніяхъ его къ дѣлу жизни. *Енеида*, Котляревскаго, имѣла въ предшествовавшемъ намъ поколѣніи успѣхъ потому, что была для него шуткою; *Наташка-Полтавка* — потому, что была забавою. Самые умные, самые дальновидные люди того времени разсмѣялись бы отъ всего сердца, еслибы имъ сказать, что эта народія классической поэмы и эта копія съ иноземныхъ опереттъ сдѣлаются начатками особой литературы и получать значеніе жизненное, въ связи съ насущными интересами южнорусской народности. Полтава, въ лицѣ Котляревскаго, первая заявила потребность литературы новой — не Ломоносовской и Державинской — для выраженія того, чѣмъ отличается русскій югъ отъ русскаго сѣвера; но Котляревскій не имѣлъ въ Полтавѣ преемниковъ. Дѣло его не могло быть признано общественнымъ событіемъ въ обществѣ помѣщиковъ, соединявшихся вокругъ такихъ лицъ, какъ князь Куракинъ, князь Лобановъ-Ростовскій и даже князь Репнинъ, людей, относившихся къ Украинѣ официально, съ высоты французской образованности и обусловленнаго ихъ общественнымъ положеніемъ взгляда на жизнь. Только въ университетскомъ городѣ,

существуетъ господство иного рода надъ умами и вкусами, могъ быть оцѣненъ талантъ Котляревскаго съ его серьезной стороны. Такимъ городомъ явился Харьковъ. Въ Харьковѣ, Артемовскій-Гулакъ и Квитка продолжали дѣло Котляревскаго, и произведеніями болѣе-художественными придали больше цѣны его начинанію, которое въ наше время, по перспективѣ, представляющей для украинской литературы, можно назвать начинаніемъ великимъ. Но и тамъ повторилась съ украинской словесностью та же исторія, что и въ Полтавѣ. Сдѣланъ былъ нѣсколькими умами шагъ не въ мѣру народно-литературному развитію остального общества. Харьковская публика, равно какъ и дворянская публика всей Украины тогдашней, воспитывалась подъ вліяніемъ петербургской литературы, а на украинскихъ писателей смотрѣла, какъ на талантливыхъ затѣйниковъ. Появленіе Гоголя, который, хотя бралъ предметы для своихъ повѣстей изъ жизни украинской, но писалъ по-великорусски, еще больше отвратило глаза образованныхъ Украинцевъ — говоря вообще — отъ писателей, которые не только вдохновлялись жизнью народа, но находили у него и языкъ для выраженія этой жизни. Такимъ образомъ, словесность наша еще разъ умолкла на родной почвѣ. Понадобился кругъ людей, еще болѣе одушевленныхъ любовью къ народу и вѣрой въ него, еще болѣе человѣчныхъ, для того, чтобы дѣло Котляревскаго, Артемовскаго-Гулака и Квитки не осталось мимолетною затѣею. Явился въ Петербургѣ Шевченко и началъ свое дѣло непосредственно съ того, на чемъ, можно сказать, покончила чисто народная наша муза. Прелесть его стиха, глубина его чувства были неотразимы, а главное — вокругъ него было побольше свободно-мыслящихъ Украинцевъ — въ Петербургѣ, чѣмъ вокругъ его предшественниковъ — на Украинѣ. Извѣстно, въ какой нравственной зависимости отъ столицы были вкусъ и понятія жителей Украины сороковыхъ годовъ. Петербургскіе люди, высоко оцѣнившіе Шевченка, больше имѣли вліянія на своихъ провинціальныхъ земляковъ, нежели въ свое время Полтавцы и Харьковцы, хотя, съ другой стороны, Шевченко тронулъ такія струны, къ которымъ многіе, и независимо отъ Петербурга, не могли остаться равнодушны. Невзгоды внѣшнія, сопровождавшія развитіе музы Шевченка, сдѣлали ее еще дороже для Украинцевъ. Литература наша наконецъ утвердилась на своихъ народныхъ началахъ. Но не объ этомъ у насъ будетъ рѣчь.

Въ то время, когда въ Полтавѣ умолкалъ Котляревскій посреди общества, воспитывавшагося подъ вліяніемъ чужихъ стихій; въ то время, когда Харьковъ заявилъ разочарованіе свое въ состоятельности родного

слова перомъ самого Квитки, который, склоняся на увѣщанія столичныхъ аристарховъ, унизилъ свой самобытный талантъ плохими повѣстями на чуждомъ для него языкѣ, во вкусѣ тогдашнихъ журнальныхъ романовъ; въ то время, когда самъ Шевченко жаловался въ прекрасномъ предисловіи своемъ къ *Гайдамакамъ*, что грамотѣи осмѣиваютъ его независимую народную музу, — на разныхъ, далеко отстоящихъ другъ отъ друга пунктахъ земли южнорусской, многіе продолжали попытку идти слѣдомъ то за Котляревскимъ, то за Квиткою, то за Шевченко; но препятствія къ развитію украинской литературы были слишкомъ велики и многочисленны. Они лежали не только въ обязательно-методическомъ образованіи нашихъ грамотныхъ людей, не только въ нажитыхъ цѣлыми столѣтіями предразсудкахъ въ родѣ тѣхъ, какія проповѣдываются нынѣ въ московскомъ *Дни*, но и въ личныхъ свойствахъ людей, которые на время являлись какъ-бы передовиками украинскаго движенія. Не обременяя читателей исчисленіемъ разныхъ случаевъ и явленій, которыя парализовали литературную дѣятельность начинавшихъ писать по-украински, доведемъ на этотъ разъ до свѣдѣнія нашего общества объ оставшихся доселѣ въ неизвѣстности попыткахъ о безуспѣшныхъ доселѣ попыткахъ одного изъ даровитыхъ нашихъ соотечественниковъ, Я. Г. Кухаренка — высказаться печатно въ печатно украинскомъ словѣ ⁽¹⁾.

Четверть столѣтія назадъ, именно въ 1836 году, г. Кухаренко написалъ оперетту *Чорноморський Побитъ*, и донинѣ только весьма немногіе изъ насъ знали о ея существованіи. Покойный Шевченко очень хвалилъ эту пьесу, самъ отдалъ ее, въ 1842 г., въ цензуру и желалъ видѣть ее въ печати; но сочиненія на украинскомъ языкѣ въ то время съ трудомъ находили для себя издателей, такъ-какъ наша по преимуществу простонародная публика, состоя изъ людей небогатыхъ, едва-едва поддерживаетъ наши книги такъ, чтобы издатель не былъ въ убыткѣ. Уже одно это печальное обстоятельство парализуетъ у насъ литературную дѣятельность способныхъ людей; но г. Кухаренко встрѣтилъ еще другую помѣху дальнѣйшимъ своимъ занятіямъ украинскою словесностію: именно — неудачное знакомство съ однимъ изъ тѣхъ господъ, которые, какъ литературные Плюшкины, любятъ класть подспудъ все, что ни попадетъ къ нимъ въ руки. Много разъ пробовалъ онъ свое перо и посылалъ пробы къ своему харьковскому пріятелю

⁽¹⁾ Читатели *Основы* уже знакомы съ нимъ нѣсколько по прекрасному его разсказу: *Вороний Кінь*, помѣщенному въ X-й книжкѣ. Ред.

для печати... Напрасный трудъ, тщетное ожиданіе: втеченіе многихъ лѣтъ, ни одна строка не была предана тисненію! Безвкусіе ли этого господина было тому причиною, равнодушіе ли его къ движенію украинской словесности, или что-нибудь особенное, одному ему свойственное, — мы не беремся рѣшить; но г. Кухаренко, живя въ Черноморіи и видя въ немъ, изъ своего далека, передового челоѣка (что было большою ошибкою), да притомъ и передоваго Украинца (что было ошибкою еще большею), естественно долженъ былъ придти къ мысли о слабости своего таланта и недостаточности литературнаго своего образованія. Такимъ-образомъ, ушло четверть столѣтія съ того времени, какъ онъ, въ первомъ своемъ опытѣ, обнаружилъ несомнѣнное призваніе къ литературной дѣятельности, которая, при другихъ обстоятельствахъ, при болѣе счастливомъ знакомствѣ съ людьми пишущими, могла бы быть весьма замѣчательною, а можетъ быть и блистательною. Немногіе начинали такимъ значительнымъ для перваго опыта произведеніемъ, какъ *Черноморскій Побитъ*, и притомъ — въ какое время и въ какомъ мѣстѣ! Находясь въ такомъ отдаленіи отъ большихъ городовъ и театра, авторъ долженъ былъ почувствовать сильное влеченіе къ драматическому искусству, чтобы рѣшиться на сочиненіе подобной пьесы. Какъ не пожалѣть, что земля, заселенная Украинцами, всё еще не болѣе, какъ пустыня, едва-едва охваченная движеніемъ только самыхъ первыхъ, самыхъ насущныхъ челоѣческихъ потребностей и интересовъ! Но, вмѣсто того, чтобы сѣтовать о томъ, чего мы не въ силахъ поправить, обратимъ вниманіе читателей на то, что, какъ самородный цѣтокъ, появилось въ этой пустынѣ, не смотря ни на какія невзгоды.

Черноморскій Побитъ г. Кухаренка представляетъ время первоначальнаго заселенія прикубанскихъ равнинъ остатками разбѣжавшихся Запорожцевъ и другими выходцами изъ Украины (которая, замѣтимъ, у этихъ переселенцевъ, въ ихъ воспоминаніяхъ, называлась и донинѣ называется *Русью*, и этимъ именемъ различается отъ Велико-россіи). Правы и обычаи тогдашней Черноморіи были вообще тѣ же самыя, что и въ украинской Руси, но отличались нѣкоторою грубостью, по причинѣ рѣзкости характеровъ, которые выдавались изъ массы населенія и не рѣдко были съ ними въ разладѣ. Тутъ, между прочимъ, запорожская привычка къ бурлацкой, безженной жизни столкнулась съ необходимостію жениться и вести жизнь семейную; и такъ какъ мѣстныя власти прилагали попеченіе о размноженіи семействъ, то брачныя союзы заключались иногда невзначай, безъ соблюденія всѣхъ обычаевъ

и обрядовъ, которыми они сопровождались и сопровождаются въ Украинѣ. Самые священники черноморскіе были, такъ-сказать, импровизированнымъ духовенствомъ. Черноморія подлежала въ то время вѣдомству Оеодосійскаго епископа. Довольно было аттестаціи со стороны старшины черноморской, чтобы присланный къ нему грамотный козакъ былъ рукоположенъ въ іереи. Такъ-какъ черноморскіе козаки головы и бороды брили, оставляя только чубъ и усы, то долго еще послѣ рукоположенія сохраняли воинственный видъ свой; но это не мѣшало прихожанамъ относиться къ нимъ съ тѣмъ же уваженіемъ, съ тою же увѣренностію въ дѣйствительности ихъ служенія, какъ и къ старымъ попамъ. Случалось и такъ еще, что войсковая старшина, видя стараго, заслуженнаго козака неисправимымъ въ задорной, безпокойной для общества, жизни, приговаривала его, въ видахъ исправленія нравственности, къ рукоположенію въ священники. Разсчетъ здѣсь былъ тотъ, что козакъ, уважая въ себѣ духовный санъ, опомнится и начнетъ вести жизнь порядочную. И дѣйствительно, не было, говорятъ, примѣра, чтобы поставленный такимъ-образомъ поцъ не оставилъ своихъ дурныхъ привычекъ⁽¹⁾. Эти-то и другія подобныя черты черноморскихъ нравовъ и обычаевъ представлены г. Кухаренкомъ, въ его очень интересной и очень живой, характерной пьесѣ, съ замѣчательнымъ пониманіемъ сценическаго искусства. Въ числѣ, покаместъ немногихъ, драматическихъ сочиненій на украинскомъ языкѣ, *Черноморський Побитъ* будетъ драгоценнымъ подаркомъ для украинскаго театра. Это, впрочемъ, покажетъ опытъ. Мы только считали долгомъ своимъ познакомить читателей *Основы* съ талантливымъ авторомъ, столь долго остававшимся въ неизвѣстности, и поставить ихъ на точку зрѣнія, съ которой должно разсматривать предлагаемую пьесу, какъ произведеніе извѣстнаго времени и мѣста.

II. Кулишъ.

(1) Не должно упускать изъ виду, что старинное образованіе украинское основывалось на изученіи церковнаго устава, (большею частію этимъ и ограничивалось); а потому, каждый старшина былъ достаточно приготовленъ къ отправленію богослуженія въ священническомъ санѣ.

ЧОРНОМОРСЬКИЙ ПОБИТЪ.

ЧАСТЬ ПЕРВА.

ДІЄВІ ЛЮДЕ:

Кітишний сотникъ Тупіця.
Иванъ Прудкій, козакъ.
Илько, братъ Прудкого.
Явдоха Драбінниха, вдова.
Маруся, її дочка.
Борись Цвіркунъ.
Івга Цвіркунка.

Кавіця, козакъ, Незаміівський ку-
ріпний.
Куліна, ёго полюбівниця.
Игнатъ Очкурій, робітникъ
Тупіці.
Пріська Притулівна.
Парубкі и дівчата.

ДІЯ ПЕРВА.

Обстанова показує зсерєдини хату вдові Драбіннихи и збоку
двері въ хіжку.

I.

Маруся, сиди на лаві пряде и співає.

Болить мой головолька
Відъ самого чбла:
Не бачила миленького
Сєгодні и вчора.
Ой бачитця, не журієся,
Въ тугу не вдаієся;
А якъ вийду за ворота,
Одъ вітру валієся.
Ой бачитця, що не плачу —
Серце замірає,
Якъ згадаю, що Півана
И дїсе немає.
Нема мого миленького,
Нема мого сонця!

Ні сь кимъ мині розмовляти,
 Сіди у вікниці!
 Нема могб миленького,
 Що карні очі,
 Рада бь ёго дождати
 До темної ночі!..
 Нема могб миленького!
 Нема ёго тута;
 Вже поросла по слідочку
 Шавлія та рута!..
 Зелененький барвіночку,
 Стеліся низенько!
 А ти, милий, чорнобривий!
 Приліни швиденько.
 Зелененький барвіночку!
 Стеліся ще й низче,
 А ти, милий, чорнобривий!
 Приліни ще й швидче.

Охъ, Іване, Іване! мій голубоньку сізій! де ти такъ довго барися? скільки днівъ я тебе ждала, щобъ побачитиця сь тобою, та розказати тобі, що мой мати часто до сусідівъ ходить та все роспитуєтця про якогось парубка: либонь хоче мене віддати за ёго заміжъ. Хто вінъ, який вінъ, — не знаю и не бачила. Не приведи, Господи, якъ Іванъ заіхавъ куди далеко, а мати заходять мене видавати за другого, за якого нелюба! Я бь імъ и сказа́ла, що люблю Івана, такъ що жь?.. крий Боже, які вони сердиті!... Тяжко боюсь матері, щобъ.... (*Задумуєтця.*)

II.

Іванъ, *зовсімъ приоружений, входить.* Добрий вечіръ, Марусю! Маруся, *зрадівши.* Серденько Іване! Чи ще ти живенький! (*Попирилась, мовъ сердитця*). Ну, добрий же ти! відпуравсь зовсімъ мене. Скільки я днівъ дождаю тебе, такі ні слуху ні вісточки нема; хоть би твій братъ Ілько прийшовъ сказати: де ти и що робишъ?

Іванъ. Виненъ, виненъ, моя голубочко. Я дома не бувъ. Одъ недавно приїхавъ зъ Васюринської, та й уи́яъ прощай!

Маруся, *здивовавшись.* Кудижъ то?

Іванъ. Підемо сь товариствомъ за Кубань, чи не роздобудемо чого...

Маруся, *жальбно.* Такъ и ё! Ужé жь ти мене, мабуть, и не застанешъ!...

Иванъ, *съ тривогою*. Якъ се такъ, Марусю?

Маруся. Моя мати хотять, либонь, за когось менє віддати заміжъ....

Иванъ. Якимъ-би-то побитомъ? И за кого?

Маруся. Я й сама не знаю, а такъ догадуюсь, бо вони частенько ходять до сусідів совітоватись, та й готують усе, що треба для весілля....

Иванъ. Потрівай же, Марусю! я побіжю на-часокъ та покличу сюди мого хрищеного батька, сотника Тупицю, бо він менє зъ кѣзаками вишпроважэ за Кубань, та ось тутъ заразъ, на улиці и дожидѣтця. Я оцє відъ ёго до тебе забігъ на часочокъ, щобъ попроситись; а се такє діло, що якъ я тутъ не буду, то треба вже ёму знати, що и якъ, и до чого? Бо вінъ чоловікъ такий, що поможе. Ти, Марусю, не крийся передъ нимъ ні въ чімъ. Вінъ мині той же рідний батько и чоловікъ у всёмъ тамущий: чи ружа спортить, абѣ направить, — відъ кўлі, відъ гадюки, урѣківъ, заговорівъ, — відъ любощівъ, не-любощівъ, сказано — характерникъ, та й гѣді. Огъ я заразъ. *(Підходить до дверей, відчиня їх и кліче.)* Тату! тату.

Тупиця, *за дверима*. А що тамъ?

Иванъ. Идїть лишъ, бѣдьте ласкові, сюди: мині до васъ діло є!

Тупиця, *не вхѣдючи*. Та й заразъ!

Иванъ, *до Марусі*. Ось вінъ заразъ прийде. Не журись, Марусю: усе гараздъ бѣде.

Маруся. Дай Боже, щобъ усе гараздъ було; а лѣчче всѣго, якъ-би ти остався дома....

III.

Тупиця. Помáгай Бѣгъ, діти! Бѣдьте здорові съ тимъ, що сѣгодня!

Маруся, *клáняется нízько*. Спасибі, добродію!

Тупиця, *до Івана*. Чи оцє твоя й дівчина, Іване?

Иванъ. Оцє жъ, тату, й вона.

Тупиця, *любѣетця*. Гѣдїтця, сїну! хороша! дѣже хороша дівка! *(До Марусі.)* А мати жъ твоя дѣ?

Маруся. Пішли десь до сусідівъ.

Иванъ. Та тутъ, тату, щось у її матері коїтця такє... *(До Марусі.)* Ось розкажи, Марусю!

Тупиця. А ну, дѣчко, розкажи, то й я послѣхаю.

МАРУСЯ, *утїпивши очі въ землю*. Та то, добродію, я казала Іванові, що мой мати ходять часто до сусідівъ, та роспитують про якогось парубка: хотять, либонь, менє заміжъ віддати за єго; а тутъ ще Іванъ якъ сказавъ, що й самъ идє зъ козаками за Кубань... (*крїзь слїзи*) то вже, мабуть, мині за нимъ и не бѣти, бо въ мене мати такі сердиті, що крий Бѣже! Якъ мині по правді сказати, що я люблю Івана, то....

ТУПИЦЯ. Сєго, дочко, не журися! Нехай-таки Іванъ идє собі съ товариствомъ до тихъ еретичихъ Черкєсівъ, бо вінъ козакъ, єго така стать.... Отъ якъ ми колись були въ старій Січі, то відтілъ було ходимо добуватця до Татаръ, абѣ до Ляхівъ; а що ті проклятї Жидї, то було не попадайсь нашому братові. Вітрусимо кишені! А тутъ білшъ нікуди кинутись, тілько до сихъ шолудивихъ Черкєсівъ, то хоть скотїни абѣ коней чи не добудутца хлопці. Нехай собі идуть зъ Богомъ! А про те, що тебе мати за дрѹгого віддасть заміжъ, то сєго чортъ єго матиме. Ти знай Івана, а Іванъ тебе, та й годі... Та по чімъ же се ти, дочко, міркѹешъ, що мати хѣче тебе віддати заміжъ? Мѣже, вона такъ ходить до сусідівъ?

МАРУСЯ. Э, нї, добродію! Вони їздили въ гѣродь, та й накупили сїтцю на двї спїдницї, червоної бѣйки на юпку; платківъ, скиндячѣкъ; ковки (¹) и дукѣчь; та й приказують, щобъ швидче рушниківъ дошивала....

ТУПИЦЯ. Трохи воно на те й походило.... Ну, та дарма! Чи ти знаєшь Іванового брата Ількѣ?

МАРУСЯ. А якъ же? знаю.

ТУПИЦЯ. Отъ же то гляди. Вінъ бѣде часто до тебе навідуватись, такъ яковѣ щѣ — то ти ємѹ скажешъ, щѣ у васъ дїятиметця, а вінъ мині, то я вже зѣразъ и заправлю всїма чортѣми, та й бѣде понашому...

МАРУСЯ. Дай, Бѣже, добродію, щобъ такъ було, якъ ви кажете! Ми за васъ до-віку бѣдемо Бѣга молїти.

ТУПИЦЯ, *обернѹвшись до Івана; а Марѹся мїжъ тимъ вихѣдить за двєрі подивїтьця, чи не идє їй мати*. Та й ти, сїну, не сумѹй, мовъ собѣка въ чѣвнї, а якъ трапитця тобї оцѣ за Кубанню, то воїмъ дѣбре, щобъ вражихъ Черкєсѣв оджахнѹти.

ІВАНЪ. Та обѣ сїмъ, тѣту, й говорїть нїчого: не такъ вони намъ допеклї, щобъ їхъ мїлувати! Тепєра конѣ абѣ волѣ и не дѹмай випустить за слѣбѣду на цѣшу, бо такъ зѣразъ и пїдхѣплять; а скїлько бїднихъ дї-

(¹) Серєжки.

тій вони перетягали въ неволю на той бік Кубані!... Такъ який же їх чортъ після сього милуватиме?

Тушиця. Ото жъ то й воно, сінку! А про Марусю не турбуйся: се вже моє діло. Хибá жъ міні первинá ворочать по-своєму?

IV.

МАРУСЯ *ввиходить*. Матері що й досі не відко.

Тушиця. Підуй лишъ я ще до козаківъ, та дѣ-що зъ ними почурюкаю, а ви попрощайтесь любенько, та не бійтесь нічого: все гараздъ буде. (*Виходючи*). Не гайся жъ, сінку, довго, щобъ тебѣ козаки не дожидалися; бо на дворі вечіръ, а вамъ треба хутко повернутись зъ-за Кубані.

Иванъ. Заразъ, тату, заразъ! Не забарюсь!

МАРУСЯ. Дóбре, як-би Богъ давъ такъ, якъ панъ сотникъ обіщаєтця; отъ же міні щось не віритця.

Иванъ. Чому? На кого жъ и понадіятись намъ съ тобою, якъ не на ёго?.. Ну, прощай же, моя Марусенько! Прощай, моя зірочко! Зоставайся здорова, та не скучай безъ мене! (*Маруся плаче*). Гóді жъ, гóді тобі плакати, Марусю! ти — козацька дочка; а я козакъ: чогó жъ намъ журитись? Якъ Богъ помóже побить вóрога Черкеса, та вернутця благополучно до-дому, то тоді будемо щасливі; тоді вже поберемось, та будемо жити й Бóга хвалити, а теперъ же трéба козакувати, а тобі до сього діла заздалігоди привикати. Этъ се не остáння така розлúка; се буде частенько: на те грáниця. Зоставайся жъ здорова, Марусенько! та готуй тимъ часомъ рушники.

МАРУСЯ. И вже!.. на щó їх готувати? хибá щобъ булó чимъ слéзи утирати... Ти підешъ за Кубань, та абó жъ забудешъ свою Марусю, що тебѣ щиримъ сёрцемъ любить, абó жъ не вернесся!..

Иванъ. Гріхъ тобі, моя йсочко, такъ объ міні думати: я йду за Кубань, а сёрце моє тутъ у тебе застаєтця! А те, що не вери́сь, якъ убьють еретичі Черкеси, то се въ Бóжій волі! Вінъ намъ помічъ и зашита! Зъ нимъ ми и підъ Очáківъ ходили, Березань взяли, Шмаїлівъ, — тимъ собі й зéмлю Чорномóрську здобули. А то що жъ би булó, якби на во́йну не ходили? Розбіглися би зъ Старо́ї Січи, якъ руді миші, та й гóді. Онъ бачъ співають (*співає*):

Ой летіла бóмба зъ Москóвського по́ля,
Та посередъ Січи впала:

Ой хочь пропа́ло сла́вне Запоро́жжя,
Такъ не пропа́ла сла́ва!

Оцю-то сла́ву и на́мъ тре́ба підпіра́ти. Дай міні, Ма́рүсе́нко, тільки сло́во та білу ру́чку, що ти ні за ко́го не пі́дешъ, по́ки я верну́сь изза Куба́ні, то міні й воюва́тись бу́де ве́село, а побі́вши Черке́сь, за́разъ и прилечу́ до тебе!..

МА́РУСЯ, подає́ ё́му ру́ку. Отъ то́бі, Ива́не, рука́ мо́я! (*Прити́снувши ё́ю ру́ку до се́рця*). Отъ то́бі моє се́рце! Ні за ко́го не пі́ду, по́ки ве́рнесся.

Ива́нъ, приори́нувши Ма́рүсю до се́рця. Проща́й же! проща́й, мо́я люба! Бу́дь щасли́ва, та не жури́сь, — а я не забарю́сь.

V.

Илько. А ну, бра́те Ива́не! иди́ шви́дче! това́риство на ко́няхъ си́дить, да́вно тебе́ дожида́етця; та й ста́рий Тупи́ця гри́має на тебе́.

Ива́нъ. За́разъ, бра́те Ильку! за́разъ! за мно́ю ді́ло не ста́не (*До Ма́рүсі*). Проща́й же! проща́й, ми́ла Ма́рүсе́нко! проща́й! (*Ма́руся смутна́, проважа́є зъ Илько́мъ Ива́на до дvereй. Тільки що вінъ ви́йшовъ за дvereй, Ма́рүся, покло́нившись ё́му, верта́етця до ко́ну, тихе́нько, задю́мавшись. За лашту́нками коза́цький то́мінъ*): Гай, гай, коза́че! Якъ ти до́вго зби́раєся!

Ива́нъ, за лашту́нками. Нічо́го, нічо́го, пані́-молодці! я відъ васъ не одста́ну.

МА́РУСЯ вбива́етця, ла́мле ру́ки, ходо́ючи по ко́ну.

Илько́. Чого́ ти, Ма́рүсю, жу́рисся? Диви́сь! коза́ки си́дять на ко́няхъ, якъ орли́; а ко́ні и землі́ під собо́ю не чу́ють; а въ бра́та Ива́на, диви́сь! кінъ воро́ний, са́мъ коза́къ мо́лодий, ажъ диві́тись лю́бо. Заспи́ваю ё́му хоть пі́сні на до́рогу. (*Спи́ває*).

Иде́ коза́къ за Куба́нь,

Прио́дїгся такъ, якъ панъ,

Зъ се́бе бра́вий,

Ко́никъ жва́вий, —

Хоть куди́ коза́къ!

Сла́вне житті́ коза́цьке! Якъ сівъ на ко́ня, та й п ввесь тутъ; де схоти́въ, тамъ и ставъ. Э́хъ, ко́ли то я ди́жду того́ щастя! Отъ же слухай:

либонь ідуть... (За лаштунками тупотять коні. Козаки співають):

Засвітнали козаченьки
Въ похóдь съ полунóчи,
Заплакала Марусенька
Свої ясні очі.
Не плачь, не плачь, Марусенько!
Не плачь, не журйся.
За свого миленького
Бóгу помоли́ся.
Стоїть місяць надъ горóю,
А сонця немає;
Мати сина въ доріженьку
Слізно проважає:
Прощай, мій мій сипочку,
Та не забавляйся,—
Через чотірі педіленьки
До до́му вертайся.
Ой радъ би я, матусенько,
Скоріше верну́тьця,
Та щось кінъ мій вороненький
Въ ворóтахъ спіткну́вся.
Ой Богъ знає, коли верну́сь,
Въ яку́ годину.
Прийми жъ мою Марусеньку
Якъ рідну дитину!
Прийми жъ її, матусенько!
Всі у Бóжій во́лі:
Ой Богъ знає, чи живъ верну́вся,
Чи ляжу на полі.

Козацька пісня тїхшає, тїхшає... Тимъ часомъ Маруся, на коню́, ламає рю́ки, плаче и мовъ мо́литця, піднімає вóру рю́ки; то прийде до дверей, то вернетця до ко́ну и гірко заридає, то мовъ схаменетця. Ілько потішає її.

VI.

Явдоха въ се время вхóдитъ и, не розчүмавши їхъ речей, зкомізилась та зсérцею й ка́же: Чого се ти, дóню, тутъ съ парубкомъ стоїшь? (До Ілька) А ти, божевільний, чого сюди вбрався?

Ілько. Та такъ, паніматусю! Козаки збірались за Куба́нь, такъ я брата провожа́въ.

Явдоха. Гляді лишъ, Ильку! Я давно чұла про тебе, що де дівсїтки, де вечірницї, де дівчата на ўлицї зберўтця, то ти тамъ вродївся. Иді собі, звідкіля прийшовъ, та не ходї до насъ бїльше.

Илько. Та й підў, коли ви на мене сїрдитесь (*їається*).

Явдоха. Иді, такі иді! (*розсердилась*) Ось тобі и двїрі, негідний сїну! (*за плече та вь двїрі*). Отудї кь бїсу! Якъ то теперъ на свїті стало! у насъ, вь старовинў, то ще такі парубкї и не дўмають про дївockъ, а дївцї такі и вь голову не приходило сь парубкїми водїтись, не такъ, якъ теперъ!

Маруся. Що се ви, мамо! Богъ зь вїми! якъ се ви на мене кажете? Хибї жь я вь васъ якї?

Явдоха. Та до якогo часу ще дитїна, такъ якъ и трїба; а все-такї не годїтця сь парубкїми якшатись. Отъ ужє й лўдї трапляютьця, — отъ ужє й зїмїжь порї.

Маруся. Якї тамъ, мамо, лўдї?

Явдоха. Харькo Кабїця.

Маруся, *самї собі*. Кажуть лўдї, що сїрце вїщўнъ, то й правда (*До мїтери*) Якїй, мамо, Кабїця?

Явдоха. Незаймївський! А якъ би ти сказїла?

Маруся. Я? я бь сказїла прїмо, що не підў за єго.

Явдоха. Чомў? (*самї собі*) Такъ и є, що клїтий Илькo обчеркнўвъ її кўрячимъ зўбомъ!...

Маруся. Вїнъ, мамо, старїй та сїрдїтий, а ще якъ ожїнитця, то бўде ревнївий. Та вїнъ менї и зовсїмъ не вподобавсь.

Явдоха. Отъ бачь, що ти дурнї есї! ти єго не знїаєшь, та й варнїкаєшь, що тобі на языкъ наверхїтця. Вїнъ хоть и старїнький, такъ розўмний и багїтий дўже, вїнъ ще зь-пїдъ Шмаїлова принїсє багїцькo грoшей, та все червїнци.

Маруся. Колї вїнъ, мамо, багїтий, то нехїй собі шукї убогoї дївки, бо багїта по добрїй волї за єго не пїде. А сїгo ще ви не знїаєте, що прїїхала Кулїна Кочугўрївна? Вона тогo Кабїцю, що ви кажете, ще вь Самїрі передъ рoзмїромъ полюбїла и вїнъ обїщїавъ зь нею ожїнитись: божївся, клївся та й покїнувъ. Вона їмў вїрила и, якъ свїтали добрї лўдї, то й вїдказувала; а якъ же вїнъ її покїнувъ, то вона бь рїда и за поганїнькoго чоловїка пїтї зїмїжъ, такъ не трапляетця. Теперъ вона бїдна ажь сюдї за нимъ прїйшла, такъ щo жь? клїтий Кабїця и дивїтьця на неї бїдну не хoче.

Явдоха. Ти есї дурнї, дoчка! щo ти мїлєшь? Се все брєхїя, та на

говори. Слухай лишь сюди: Кабиця вже вислуживсь, въ одставці, буде жити дома, хазійство держатиме и худобу доглядатиме; а зъ молодого що? усе гонитимуть: то за Кубань, то на кордо́ни, або де въ далёкий по́ходъ. Та отъ не далёко сказа́ть, якъ твій ба́тько: адже пішовъ зъ кошовимъ Чепігою въ Польщу, та тамъ и голово́ку положи́въ; а тутъ чу́тка, що військовий суддя Голова́тий піде въ Пе́рею—отъ и цілу́йся изъ своїмъ молодимъ, який тамъ у тебе на прикме́ті. Тепе́рь ті́лько за старимъ и пожити. Го́ді жъ, го́ді не зна́ть обь чимъ сумува́ти. Опісля й сама́ бу́дешъ ра́да тако́му чолові́кові. Ви́кинь лишь дурь зъ голо́ви та йди ляга́й спа́ти, бо за́втра тре́ба ране́нько вста́ти та де-що зго́товити, бо вра́нці й старості́ прийду́ть, то щобъ бу́ло їх чимъ при́няти. Охъ! я такъ но́ги нато́мила за́ день, що на́силу хожу́! Піду́ лишь ля́жу спа́ти, та й ти не га́йся; гаси́ кагане́ць, та й сама́ ляга́й ско́ріше!.. Охъ! (*Вийшла*).

МАРУСЯ, *одна*. О ма́мо, ма́мо! гріхъ то́бі обі́жати такъ дочку́ свою! Якъ ми́ні на сві́ті Каби́цю любі́ти, ко́ли мої о́чі зъ ёго очі́ма не згла́нутця, и се́рце до ёго не о́бєрнетця? Що ми́ні тепе́рь у сві́ті Бо́жому ро́бити? де ми́ні ді́тись?

Въ хви́жї чу́ті го́лосъ Каби́ці:

Та ну, къ чо́рту! иди́, кажу́ то́бі! бу́дешъ моїмъ ста́ростою.

МАРУСЯ. Охъ, ми́ні лі́хо! се, либо́нь, и́де до насъ Каби́ця! Побі́жю́ ско́ріше въ ма́лу ха́ту та засу́ну две́рі, бо ви́нъ и ту́ди вло́мятця. (*Вибі́гла*).

VII.

КАБИЦЯ и ОЧКУРНЯ, *входять — підъ чаркою па́дло*.

КАБИЦЯ, *приспівуючи*:

Ой здоро́ва, дівчи́понько! чи ти спи́ншъ?

Ке лишъ ми́ні па́ляни́цю, або кви́шъ!

— Па́ляни́цю, коза́ченьку, я бъ да́ла,

Такъ ще жъ то́бі мяке́нької не спе́кла.

(*Опліда́єтця кру́гомъ*). Э́ге! Що́ за вра́жа ма́ти? нема́ ніко́го въ ха́ті! Невже́ такъ ра́но поляга́ли спа́ти? (*Підхо́дить до дvereй и про́бує*). Такъ и е! две́рі за́перті. Отъ то́бі й кви́шъ! Отъ то́бі й змо́ввини! (*До Очку́рні*) А що́, Гна́те! якъ дума́єшъ? чи не то́рохну́ть лишъ ми́ні ло́бомъ у две́рі такъ, щобъ во́ні на двана́дцатеро́ розстро́чили́сь? Ди́вісь па́кь! спа́лять со́бі та й га́дки не ма́ють, а я й до́сі не вмо́вився зъ ні́когою.

Очкурня. Та пурь імь! нехай сплять! Ще й завтра вспієш побалакати; ато щобъ старá Драбінни́ха не зкомізилась съ просоння, то й пра́ця тво́я пропаде́ ні за поню́хъ таба́ки.

Кабі́ця. А що ти думаєш? и се пра́вда! Та потрива́й лишъ: я по-слухаю; мо́же, вони ще не сплять, а базікаю́ть обь́ чимъ-небу́дь (*Підхо́дить до двері́й, наставля́є у́хо и слуха́є*). Эге! сону́ть!.. Ого! Драбінни́ха крі́зь сонъ що́сь забелькота́ла! Гмъ, дій ё́го че́сти! Ну, нічо́го робі́ть, нехай сплять (*Одхо́дить*). Ну, та й тяжко́ жь Мару́ся здиха́є! (*Задю́муєтця*)

Очкурня, *про себе, плузу́ючи*. Відъ то́го, що лю́бить теб́е, якъ соба́ка па́лицю. (*До Кабі́ці*) Ото́, щобъ ти знавъ, Ха́рьку, вона́ за́міжъ хо́че, такъ їй и верзе́тця со́нній про яко́го-небу́дь па́рубка.

Кабі́ця. Уже́ жь не про яко́го, якъ про ме́не, бо вона́ мене́ давно́ вже полюбі́ла, — ще на ті́мъ ті́жні, ото́ді, зна́єшъ, якъ ми съ тобо́ю відъ шинка́рки Горпи́ни музи́къ вели́, а я попе́реду танцюва́въ, співа́ючи:

По до́рбі́ жукъ, жукъ,
По до́рбі́ чо́рний,—
Подиві́ся, дівчи́нонько,
Які́й я мото́рний!

А вона́, якъ побáчила мене́, та ті́лко кихъ! кихъ! кихъ! А я за́разъ на усь и закрути́въ, та й кажу́ собі мо́вчки: оце́ жь, ма́буть, вона́ вь ме́не вля́палась неба́га! А вь са́мо́го, голу́бчику, ненáче ко́машній по-за шку́рою полі́зла, якъ глі́нуйв на Мару́сю, та пі́сля то́го мовъ шале́нний хо́жү: не йде́ зь думки, та й го́ді, такъ и тя́гне до не́і; такъ що́ жь? Ста́ра зовсі́м рі́шила, що відда́сть дочку́ за ме́не, а зь молодо́ю ще пі́сля то́го не ба́чився ні́ разу.

Очкурня *самъ собі*. Бачъ, га́спидський Кабі́ця, якъ розмані́живсь! нева́че молоде́нький! Піддрочу́ лишъ я ё́го. (*До Кабі́ці*). Ой гляди́, Ха́рьку, щобъ вона́ йно́ді не попо́штувала теб́е пече́нимъ ра́комъ!

Кабі́ця, *здивува́вшись*. Пече́нимъ ра́комъ? якъ то́ такъ?

Очкурня. Сі́річъ, щобъ одві́рка то́бі не пока́зала. Ти, ма́буть, ще не чу́въ, що я й са́мъ зали́пився за не́і и вона́ ми́ні при́зналась, що ме́не лю́бить и пі́де за ме́не за́міжъ.

Кабі́ця, *зге́дзкавши́сь*. За те́бе за́міжъ! та що́ се ти, га́спидів Очку́ря? та я зь теб́е ду́х ви́бью, та я теб́е зу́вичу, якъ соба́ку! та я теб́е вь три погі́белі́ зверну́, що й пі́ртя на то́бі не оста́нетця! Чп та́ко́му жь бри́дко́му, якъ ти, же́нітися зь Мару́сею? Подиві́сь на се́бе, не-оте́со! адже́ жь ти пога́ніший відъ...

Очкурний *похвóломъ*. Ха! ха! ха! ха! а ти хибá крáщий відъ мéне? га, марó?

Кавіця. Та вона на тебе и плóнуть не захóче...

Очкурний. А на тебе плóне, хоть не схóче, ха! ха! ха!

Кавіця. Щобъ такий ледáчий, якъ ти, одбívъ у мéне дівку! та я скоріше зъ тебе печінки вірву!

Очкурний. Побáчимъ, чий візьме! а я вже знáю, що вона не минé моїхъ рукъ.

Кавіця. Твоїхъ рукъ? А ти жъ, блощиця смердiюча, гробáкъ короткопúзий, пидiйкъ кишкáтий, що отáкъ хóдить (*та й дмéтця, якъ индiйкъ*).

Очкурний. А ти — сичъ витрiшкувáтий! ха! ха! ха!

Кавіця. Харесу́нь коротконóгий!

Очкурний. А ти бúшла довгонóга! ха! ха! ха!

Кавіця. Свинi товестопúза!

Очкурний. А ти хортовá собáка! ха! ха! ха!

Кавіця. Мовчи жъ, бiсова худóбо! та тiкáй скоріше, по́ки небiтний.

Очкурний. Самъ утiкáй, по́ки чупрiна цiла!

Кавіця. Такъ ти оцé, гáспидеька каракáтиця, почáвъ глузувáти надó мною? Тривáй, бéсуре! я тебе відъучу́ до чужiхъ дiвóкъ залиця́тися! (*Засiю́е рука́ва, налáзить на Очкурнiю; той одъ ёго тiкáе и оберну́вшись, хапáе ёго за рúки.*)

Очкурний. Та щó се ти, навiсний! Ти справдi сказiвся. Хáрьку! та то я глузувáвъ надъ тобою, а Марýсi не тiлько не любiвъ, та й не бáчивъ, якá вона.

Кавіця. Брéшешъ, псяю́хо! Забожiсь, що зъ роду не любiвъ и не любiтимешъ Марýсi!

Очкурний. Ей-же-то-Бóгу не любiвъ и не любiтиму! цуръ iй!

Кавіця. Щó зъ роду и не подúмаешъ iй свáтати!

Очкурний. Та дáлибi щó не дúмавъ и дúмати не бúду! Нехáй вона тобi на лéду підсковзнéтця!

Кавіця. Нi, зла личiно, не повiрю! Забожiсь дúжче.

Очкурний. Щобъ же мiнi чáрки горiлки въ вiчi не бáчити! щобъ менé за живiть узяло, ко́ли не правду кажу!

Кавіця, *одступивши одъ ёго*. Гляди́ жъ, не збрешi! Бо якъ удру́ге попадéся, пропадé чупрiна! Зроблю сь тебе тиркáтого пiвня!

Очкурний. Та нехай вамъ хáлепа! Отто́ нагадай ко́зи смерть!.. Не-хай iмъ цуръ симъ дiвчáтамъ! Я зъ ними й говорiти не вмию!

Кавиця. Отъ за се козакъ! И не говори зъ моєю Мару́сею. Ходімъ же теперъ до шникарки Горпини та помиримось!...

Очкурній. Та чи помиримось, то й помиримось.

Кавиця. Козакъ, їй Богу козакъ! Поцілуймось же, брате Гнате!

Очкурній. Чи поцілуймось, то й поцілуймось! (*Поцілува́лись.*)

Кавиця. Ходімо жъ теперъ, брате Гнате! Ужé ся віть не куді ходіла. А шкода, що не бачився зъ Мару́сею! (*Идуть обидва обнявшись и приспівуючи.*)

Козаченьку гáрний!

Не ході до Гáнни,

Ході до Мару́шки

На білі подушки;

А въ Мару́шки-дúшки

Чотірі подушки,

А пята малéнька —

Самá молодéнька,

А шбста періна —

Самá чорнобрíва.

Завіса спускається.

ДІЯ ДРУГА.

I.

Видъ на кону той самий.

КАВИЦЯ *иде зъ досвітківъ и співає:*

Казавъ міні бáтько,

Щобъ я оженівся,

Не ходівъ на вечірніці,

Та й не волочівся;

А я — козакъ жвáвий,

Та й не волочýся.

Якъ до шинку доберýся,

Горілки напью́ся.

Эхъ, ліхо ёго мáтері! те тільки й негарáздъ, що я либонь постáрівъ трóхи. А колись изъ мене козакъ бувъ меткий та й завзя́тий на досвіт-кахъ та на вечірніцяхъ. Якъ було забáчу яку браву дівчину, то й мóя! А теперъ ужé не те... (*Позіхає.*) Эгé! оцé я не виспавсь! Та де жъ у гáспида виспатись, коли всю нічь съ Кири́ломъ Очкурне́ю прогуля́ли?..

Думавъ, чи не буде на досвітахъ Марусі, ажъ шкода!.. мабуть заспала... А вже дівка! чортъ ёго й бачивъ такої: чорнобрива! червона! свіжа та повна, якъ полуніця!... Якъ глянешъ на неї, то такъ мовъ завийна вхопить, ажъ жижки задрижать.... Ні, вже сії не хочу обдурювати, а оженюся. Годі бурлакувати! Колибъ лишъ тільки вона пішла за мене?... Та поздоровъ, Боже, Марусину матір! Вона мни подала слово, то вже йі соромъ буде, якъ збреше.... Та що оце їх не видно и досі? Ужé світá, а вони, мабуть, и досі сплять.... Се по-панській долéжють. Вчора приходивъ, — спали, и сёгодні.... Хибá розбудіти?... Та ні, не хочу, бо щобъ молода не росёрдилась, якъ не дамъ їй виспатця. А, може, теперъ їй спитця, що я зъ нею женихаюсь, абó-що!... Щó жъ теперъ робіти? И безъ Марусі скучно, — и будіти її жалко.... Заспівáю лишъ тії, що менé колись навчивъ нашъ хорунжий Гайдабúра, а тимъ часомъ и вона розбуркаетця, та й почуе, що я такъ гáрно співаю. (*Cniac:*)

Ой приписали одъ лементáря

До сóтника Харькá листи:

»Ой прийдь, прийдь, сóтнику Харьку,

Мéду-винá до насъ пíti.»

Ой якъ ставъ Харькó, ой якъ ставъ Харькó

Зъ дóму свого ви́зджати,

А за нимъ ёго сóтничка Харьчíха

Съ хлiбомъ-сiлля проважати:

»Ой не їдь, Харьку, ой не їдь, дру́же,

Бо то проклíтая зра́да.

Лýчче бъ ти въ зáмку зостáвсь съ козака́ми,

То бъ я тобi бу́ла ра́да.»

Ой не послухавъ Харькó господiні,

Що дýже горiлки впи́вся.

А за нимъ ёго жвáві коза́ченьки:

»Ой стій, бáтьку! не журíся!»

—»Ой якъ же мни́, папiй-моло́дцi!

Якъ мни́ не журiтьця,

Що пiдо мною мiй кiнь буланéнький

Та почáвъ стапови́тьця?

А ще къ тóму, моi коза́ченьки,

На сёрденьку тóга,

Що покидаю́ я въ Жаботíни

Свого вірненького дру́га.»

Ой якъ при́хавъ вінъ до Паволо́чи,

Ставъ зъ коня́ свого вставáти,

Ой ставъ же ёго сóтникъ паволо́цький

Мéдомъ-вино́мъ частувáти.

Ой не встерíся Харькó, не встерíся,

Мéду-винá вт-сма́къ на́пився,

Та и на панське біле ліжко
 Спати заразъ положився.
 Ой якъ заржавъ же кінъ буланенький,
 Стоючи біля пекární:
 Ой и залили сѣтника Харька
 У залізнi кайдани,
 Ой якъ заржавъ же кінъ буланенький
 Та й у стані на помості:
 Ой стратили Харька та и захова́ли
 У зеленій нехворощі.

II.

Явдоха за дверима. А ну, Марусю! ходімъ у велику хату: либонъ
 женихъ твій прийшовъ.

Кавиця. Добрі-день вамъ, пані-матко! и тобі, Марусю! Отъ же й
 добре, що ви одні дома, та й дівка тутъ: теперъ на самоті и побалакати
 добре: ніхто не мішатиме. А скажи, Марусю, при матері: чи ти підешъ
 за мене? чи, може, вь тебе кращий е?

Явдоха. И де жъ то нема, що й е либонъ? Одуріла дівка зовсімъ:
 тільки й мови, що вѣ піду за старого, та й годі....

Кавиця. Який я старий? отакъ ушкварь! Эгѣ.... Соромъ же тобі,
 Марусю, що мати на тебе жалуетця; а такъ би не годилося. (*До матері*—
ри). Та то, може, вона соромитця васъ? Гѣтте лишъ відсіль, я зъ нею
 самъ побалакаю....

Явдоха. Та й сількось! я й піду. А тільки кажу тобі, дочко, викинь
 дуръ изъ голови. (*Вийшла.*)

Кавиця, залицяючись. Ге, ге! чѣнешъ, Марусю? полюби мене, будь
 ласкава! полюби мене, моя ясочко, моя ўточко, мой лебѣдочко! (*Че*—
пуритця.) Я, бачитця, козакъ не послідній: одѣжа на мині—якъ бачъ;
 грѣшей повна кешѣня, та ще й вь саквахъ е....

Маруся. Не трѣба мині, дяльку, вашихъ грѣшей: у насъ, слава Бо-
 гу, й свої е.

Кавиця зъ сѣрцемъ. Який я тобі дялько? Я ще молодець, а не дяль-
 ко! Що то за дялько? (*Весело.*) Ти скажи: «друже», та подай мині свою
 рѣку, щобъ намъ побратися та жити щасливо....

Маруся. Якъ мині подивитися на васъ, що ви такі старі, то не гріхъ
 и батькомъ назвати, не тільки дялькомъ, а сѣго, щобъ намъ подружи-
 тись, то й до віку не буде....

Кавиця. Як не буде? А як я підведу людей, та як присудять тобі за мене заміжж' ити, то як ти скажеш?

Маруся. Хто мене може присудити заміжж' ити за старого, як я сама не схочу? Ви вже підвели бідну Куліну Кучугурівну, що тепер ніхто не хоче сватати, так вона аж сюди приїхала изь Самарі....

Кавиця. Та нехай вона своєму родові снитця! Цурь їй! я її не поважаю; а съ тобою, мой галочко, мой курочко.... Не лишь хоть поженяхуюсь. *(Обнімає її.)*

Маруся *одпихає її*. Гетьте бо, дядьку! гетьте! Якъ вамъ не соромъ? Що це ви здумали?... Та геть къ чорту!

Кавиця, *звѣшпивши*. Егге! се бісь, а не дівка! Бачъ, яка брикуча! Нехай тобі хрінъ, коли така бриклива.... *(Маруся втікає съ хати.)* Отакъ, а не чортъ зна якъ!.. Та й не гаспідська жъ дівка! такъ и шморгнула! Егге!... Отъ тобі й допитавсь!

III.

Явдоха *входить*. А що, Харьку? якъ діло? чи допитавсь?

Кавиця. Якъ разъ допитавсь! и на мову не даєтця!

Явдоха. Егге! А йонъ же йонъ, вража дитина! Я на неї и не сподівалась, щобъ вона такъ губу закопчилила. Не даромъ же я її зъ Илькомъ на розмові зуспіла.

Кавиця. Зъ якимъ Илькомъ?

Явдоха. Таджежъ, коли знаєте, съ Прудченкомъ.

Кавиця. Якъ? отой блазень, білогубе щеня? Та я єго, вражого хлопця, убью, якъ собаку. Дивись! Уже бісові діти почали дівокъ у козаківъ одбивати! Отакий світъ наставъ! Постривай же, еретича дитино бісова! я тобі дамъ затірки! попадєсса ти въ мої лещата!

Явдоха. Та въ єго старший братъ є, козакъ гарний, такъ що жъ? не посидящий: єму й нудно, якъ дома сидить; и теперъ десь повиявся зъ козаками за Кубань....

Кавиця. Та цурь єму! а ви лишь скажіть, чи довго мене будете водити? Такъ добрі люди не роблять.

Явдоха. Отъ же й ліхо!.. Такъ я приймусь за неї не такъ. Ось посидь тутъ, Харьку, а я збігаю до сусіда Цвіркунá, то, може, вдвохъ съ Цвіркункою чи не вкоськаємъ Марусі, та сюди й прийдемо.

Кавиця. Та йвоче!

Явдоха, *виходючи*. Я не буду баритись. Якъ зладимо, то щобъ заразъ и на рушникъ стали. Прощайте жъ до якого часу.

Кавиця, *одинь*. Ай Драбінниха! Отъ моторна жінка! За се куплю вже її червоні чоботи. Та й жінка жъ!... Э! я й забуду, що у мене въ кешені пляшка зъ горілкою, та й не почаствувавъ Драбінниху! Гай, гай! А, дай же ёго кату! Ну, що жъ теперъ? Сяду лишъ отутъ по-козацькій, та випью хоть самъ горілки, та заспіваю запорозької пісні, щобъ не такъ сумно було. (*Сидя долі по-козацькій, випивъ пляшку зъ кишени, одіткнувъ.*) Отакічки безъ затички! (*Виймає чарку.*) Оце жъ и чарка! (*Наливає, випиває и співає:*)

Гей бувъ въ Січі старій сідій,
На прізвище Чалій,
Вігодувавъ сіна Сава,
Козакамъ на славу.
Ой бувъ Сава въ Немірові
Въ Ляха на обіді,
Не знавъ Сава и не відавъ
Въ своїй тяжкій біді.
Гей якъ крикне та панъ Сава
На хлопця малюго:
«Сідлай, хлопку, сідлай, малій,
Коня воронюго!
Сідлай коня воронюго,
А собі другюго; —
Поїдемо оглядати
Ми дому новюго.»
Гей пріїхавъ та панъ Сава
До своюго дому;
Питаєтця челядоньки:
«Чи все гараздъ дома?»
— «Та все гараздъ, батьку Сава,
Та щось на насъ буде:
Щось у нашихъ новихъ хатахъ
Сівий голубъ гуде!...»
— «Нехай гуде, нехай гуде!
Тогб не боюся...
Гей якъ гляну на Нюву Січъ,
То весь издрігнуся!»
— «Та все гараздъ, батьку Сава,
Тільки одно страшно:
Виглядають гайдамаки
Иза горі часто....»
Ой сівъ Сава въ кінці стола,
Роскінувъ ворожки:
«Ой ще жъ буде козакъ Гнатко
Чорноі дорожки.»

Сидить Сава въ кінці стѣла

Та тяжко здихає,

А Савіха въ новімъ ліжку

Дитину хитає.

»Піди, хлопче, до пивниці

Та принеси пива,

Та випємо на здоров'я,

Та й за могó сина.

Зайди разомъ до винниці

Та вточй горілки,

Та випємо за здоров'я

Та моєї жінки.

Ой ще жъ не вспівъ малий джѹра

Зверну́тьця зъ пивниці,

Шатаєтця коза́къ Гнатко

По новій світли́ці....

»Здоровъ, здоровъ, пане Са́во!

А якъ собі ма́єшъ?

Изъ дале́ка гостей ма́єшъ,

Чимъ ихъ привіта́єшъ?»

—»Ой чимъ васъ, пані́ молодці,

Я бу́ду віта́ти?

Ось давъ ми́ні Госпо́дь сина,

Бу́ду въ кѹми бра́ти.»

—»Ко́ли хоті́въ, пане Са́во,

Насъ у кѹми бра́ти,

Не йти бу́ло бъ гей до Га́рду

Церкві́ руйнува́ти.

Ко́ли хоті́въ, пане Са́во,

Довго панува́ти,

Не йти бу́ло бъ изъ Ла́хами,

Насъ не дра́тува́ти.»

—»Привітаю васъ, молодці,

Ме́домъ-горілкою.»

—»Попроща́йся, пане Са́во,

Зъ дітьми и зъ жі́нкою.»

Ой кину́вся та панъ Са́ва

До ясного мечá,

Взя́ли Са́ву на три списи́

Стъ-підъ пра́вого плеча́.

Ой кину́вся та панъ Са́ва

До сво́єї збро́ї, —

Взя́ли Са́ву на три списи́

Та підня́ли вго́ру.

(Передъ кінце́мъ піснi ви́ймає изъ кеші́ні капшѹкъ зъ грі́шми, висипа́є грі́ші до́доблу, нали́ває въ ча́рку горі́лку и п'є.) Гу! ере́ти́ча Ма́руся не хо́че йти за ме́не. За ко́го жъ вона́ пі́де? Чимъ я не ко́-

закъ, або не хазяїнъ? Отъ же жъ оцѣ й гроші, оцѣ жъ и червінці... хибá жъ їй болячки трéба? (*Починає лічити.*) Разъ їхъ, два їхъ, три їхъ...

IV.

Передъ кінцемъ пісні МАРУСЯ вводить КУЛИНУ; побалакавши зъ нею тихесенько децицію, зоставляє її на тімъ місці, а сама виходить собі съ хатини. КУЛИНА тяжко смутна, підходить збоку КАБИЦІ, глянула на ёго ірко, а дáмі, мовъ непарокомъ, одвернулася и жалібно співає:

Вийду я на гóру
Білими ніженьками,
Гайну я на дуба
Кáримми оченьками, —
Ажъ на тімъ дубоньку
Два голубонька гóде:
Гей щось на козака
Та пригóдонька бóде...

Кабіця, скрива на неї дівлячись, співає:

А я тії пригóдоньки не боюся,
А відъ тебе, божевільна, одступлюся.

Куліна, залившись слéзами. Боже мій, Боже мій! Хáрьку! чи не гріхъ тобі? чи ти Бóга не боїся? щó ти зъ мене зробивъ?...

Кабіця, кладє чáпко гроші въ кесетину, та зъ сёрцемъ. Та де ти взялась у нечистого бáтька, марó? Геть відсіля. Нехай тобі рябий бісь відъ мене! Чого ти вáжесся, причепéндо? Геть зъ очей моїхъ, бісова маріюко!

Куліна. Хáрьку!... Богъ тебе скарає! (*Виходить.*)

Кабіця. Отъ, навіжена неприторéна!... Пфу (*плює*) на твоє пір'я! (*Наливає и випиває.*) Оцѣ гáспидська відьма! де вона взялась? А нехай же їй хрінъ! колибъ ще клопéтъ не наробіла. (*Встає и чепуритця*). Бісова ящірка! Гарáздъ, що старої Драбіннихи та Марусі на сей разъ не трапилося, атó бъ такого піднесла печеного кабака... А щóбъ ти сказилась, гáспидська нехлюя бісова! Пина́че оцѣ мене обухомъ по лобу заціділа. Випью лишъ горілки, чи не повеселіша. (*Пзе.*)

V.

ЦВІРКУНЪ, ЦВІРКУНКА, МАРУСЯ И ЯВДОХА, а потімъ Илько у вікно зазирає.

ЦВІРКУНКА попереду іде та й співає; проспівавши та й потанцює съ Кабійцею вдвохъ, та й унять такъ же, до самого кінця пісні.

До дому йду — товченики,
Изъ дому йду — товченики;
Та вже жъ мині пресучні
Товченики наскучили!
Ой чи вийду на танець—
Відъ старого буханець,
Въ потілицю, або въ спіну,
Що й ногами вже не двину.
Ой туть мині погуляти,
Усімъ ліхомъ зацурати,
Драбіниху звеселити,
А Кабїцю оженити.

Танцює съ Кабійцею.

ЦВІРКУНЪ сёрдитця и крутить головою, щобъ перестала співати.

ЦВІРКУНКА. Чого ти головою крутишъ, мовъ той цапъ въ дроковіцю? Ти жъ менє й горілки навчивъ пити. (До людей.) Якъ ми побрались зъ цимъ гаспидськимъ дідомъ, та й пішли до людей въ гості, а се було объ великоднихъ святкахъ. Я тоді була молодá та хороша, та дурна,—горілки не вміла пити. А тамъ у насъ у Старому Санджарові така була привітлива молодіця Мотря Червониха, та й частує менє горілкою, та такъ просить поштиво, що Бóже мій! Я глядъ на свого старого, а вінъ на мене, та й закрутивъ головою. Я жъ думала, що вінъ сёрдитця, чомъ не пью, та заразъ черкъ чарочку съ тарілки, хиль та й випила. Сижу та й пишаюсь, ажъ тутъ не-забаромъ и по другій просять; то я все—що гляну на свого чоловіка, то вінъ ще й дужче головою крутить, а я й думаю: »Одже й ліхо! колибъ лишъ на-вспражки не росёрдивсь того, що я, якъ випила першу чарку, та й скривилась!« Я й сю хильну́ла; втерлась, та й сижу.

Кавіця. Ай Цвіркунка! козирь-молодіця! Жáлко, що менє тамъ не було зъ вами!

Явдоха. Чи ти жъ по повній и пилá?

ЦВІРКУНКА. А якъ же? у насъ крий Бóже, якъ пригубишъ до чárки! Кáжуть: після тебе й Татáринъ не пítиме. Отъ я вже й байдуже на свогò чоловіка поглядáти, а вінъ отáкъ и сидíвъ міжъ козака́ми. *(Показує на бiкъ.)* А дáлі по трéтій, та й по четвéртій витягли. Прийшли козаки́, та й чаба́въ съ козо́ю, що гра́ють. Якъ уцюкне́, бра́тіки, шекéні, якъ підú я въ ско́ки та въ бо́ки, ажъ намісто на шii гра́е, а підкiвки тiльки чо́ко, чо́ко, чо́ко, чо́ко!.. Куди вамъ вашъ гусáринъ зъ своїми шпо́рами! Далéко й ходiть. А дáлі гулькь! ажъ нема́ чоловіка въ хáті. Пішовъ, ка́жуть, до до́му. Батьковi жъ ёго́ бiсь, що менé покину́въ! *(Цвiркунъ кидається ii бити, та ёго зде́ржують Каби́ця и Явдо́ха; а Цвiркунка то́ди до Цвiркунá.)* Тю, нави́жéний! чи ти сказа́всь! Адже́ се я роска́зую. Сядь та сидi отáмъ. Отъ, погуля́ли тамъ до трéтихъ пiвни́въ, а й пішла́ до до́му. Не дійшла́, та підъ Сре́диною́ хáтою й звали́лася, та й не тiмлю, коли и якъ я до́ма опини́лася. А що́ жъ ви, бра́тіки, дýмаєте на похмі́лля? Якъ почáвъ менé оцéй дунду́къ *(показує на Цвiркунá)* похмеля́ти, такъ я тpи недíлі після ёго́ рукъ ви́лежала, та й оцю́ пісеньку ле́жачи скла́ла... А за́ що бивъ?....

Цвiркунъ. На́ що пи́ла горiлку?

Цвiркунка. А на́ що жъ ти крути́въ голово́ю?

Цвiркунъ. Щобъ и въ ротъ не бра́ла.

Цвiркунка. Бре́шешъ-бо, щобъ пи́ла!

Цвiркунъ кидається бити, а ёго зде́ржують.

Каби́ця. Та го́ді вамъ! Чи ви зъ ча́ду, чи що́?

Цвiркунъ, випрúчу́ючись. Та вона́ такi вже моiхъ рукъ не втiче́....

Каби́ця. Та го́ді вамъ!...

Цвiркунка. Гля́нься на́ Бога при́ццувати́й. Дивiте́сь, бра́тіки! самъ вивчпiвъ жiнку горiлки пiти, та й бъéтця.

Цвiркунъ плюе́. Пьфу, соба́ко! *(Хоче вийти, та ёго зде́ржують.)*

Каби́ця. Та поси́дь бо, Бори́се! чо́го ти дро́чнєся, нави́сний! Хиба́ жъ ми на те васъ покли́кали, щобъ вамъ сва́ри́тьця? Сiда́й лишъ, го́ді компи́зйтись.

Цвiркунъ. Та й поси́джу, такъ неха́й же Iвга ни́чо́го не роска́зує та сíде поштíво.

Цвiркунка. Та о́дже й сíду.

Явдоха. Сідайте, сідайте, (*Побáчивши чáрку й пляшку до́лі*).
Ось и горілка, та такъ до́лі и стоїть.

Кабіця. Та то я принісѣ та й забúвъ васъ почастувáти.

Явдоха. Спасїбі! та вѣ васъ и свой е. Та хочá жѣ сїрно заслáти та тоді й почастувáти. Якъ-такї горілоцї такъ до́лі стоїти? (*Вихóдить, принóсить сїрно, станóвить до́лі та й кáже Марýсі*). Чý-ешѣ лишѣ ти; придегдѣвана! гóді тобі отáмъ слїнити! подáй лишѣ скатертїну. (*Марýся найшовши скатертїну, подає*). Подáй лишѣ отáмъ зѣ запїчка балабанї гарячі, тетерю, та підїмó хоть трóхи.

Кабіця. Э! э! Підїмó, підїмó, бо я цілісїньку нїчѣ не ївѣ, та вїголодавѣ, якъ собáка вѣ пашеннїй ямі.

Явдоха, *сїдаючи*. Такъ за день намонїлася, що крїй Бóже! ажѣ кїсточкї всї болять.

Цвїркунка. Чи не бувѣ и вѣ васъ, ненько, покїйний Драбїна та-кий, якъ у мене Цвїркунѣ?...

Цвїркунѣ. Та цить! (*крúтить головою*.) Гай, гай! А йонѣ же, йонѣ!

Явдоха. Э, нї! перóмъ землї, лéгко ёму покїйному лежáти! Та-кий бувѣ чоловікѣ, що хочá бѣ оцїй моїй тонкослїзцї Кабїця такий удáвся.

Кабіця. Се бѣ то я? Э, я, панїмáтко, жáлуватиму твою дочку.

Цвїркунка. Бреше, не кѣ вамѣ рїчѣ! Чоловіки все такъ кáжуть, якъ жéнятця, а навцóслї, якъ отѣ и мїй казáвъ....

Цвїркунѣ. Та цить, кажú! Атó, вráжий синѣ, колі я тобі оцї-ми ваганкáми голови не розїбúю!

Кабіця. Та дáлибі що жáлуватиму! отѣ щобѣ я оцёго балабанá не проковтївúв. (*Берé балабанѣ*.)

Явдоха. Та пожáлуйте жѣ горілочки! Ну лишѣ, Івго, пошанúй насѣ.

Цвїркунка. Та й сїлькосѣ. (*Берé пляшку зѣ горілкою*.)

Явдоха. А я сяду трóхи та одпочїну. Сїдайте, лóде дóбрї!

Илькó, *зазираючи у вїкно потїху*. Эгé! тутѣ либóнѣ свá-тання. (*Цвїркунка налиvá и піднóсить Явдóсі*). Пожáлуйте.

Явдоха, *не приймá чáрки*. Звóльтесь!

Цвїркунка. Дáй же, Бóже, сестро, вамѣ дочку віддáти, зятя придбáти й онúківѣ дїждáти. (*Випиває и піднóсить Явдóсі*) Пожáлуйте!

Илькó, *потїху*. И вже, відѣ Кабїцї наврýдѣ дїжде хто онúківѣ.

Явдоха, *узлявши чарку и вставши*. Спасибі вамъ, чесні люде, що ви не пураетесь моєй хаті. (*Псе.*)

Цвіркунка, *до Кабиці*. Пожалуйте!

Кабиця. Звольтесь!

Цвіркунка. Дай тобі, Боже, жінку хорошу, на світі жити й дітокъ прижити. (*Випиває, потімъ наливає и підносить*).

Кабиця, *принявши чарку*. Спасибі, Івго, спасибі, моя перепілочко! Дobre діло е не поміха, буде утіха.

Илько, *потіху*. А зась, бісівъ діду!

Цвіркунка *наливає чарку и підносить до Цвіркуні*. Чи не розвеселию свого старого хочъ чаркою. (*Співає:*)

Поздоровъ, Боже, мого старого

И мене коло ёго,

Ой що вінъ мене не б'є, не лає,

Вінъ мене въ гості пускає.

Усі сміються.

Цвіркунъ, *усміхнувшись нехотя*. Врже начиння!

Явдоха. Контетуйтесь, люде добрі: просю покорно! (*Ідять.*)

Кабиця. Пухкі балабані, та й тетєря гожа. Чого-то зъ сєго святого хліба не зробиш? усячину: діда, братки, рабкѣ, сучку, калєника, натикана....

Илько *потіху*. А, щобъ ти вдавивсь, огородня сатані!...

Явдоха. Оцє жъ, Харьку, після хліба-соли та й за діло порѣ взятця.

Кабиця. Та жъ! я вже давно наслухаю, до чого воно дійде.

Илько *потіху*. До того, що ти облизня пиймѣешъ....

Маруся. Боже мій, Боже мій! Що се мати хотять зо мною зробити!... (*Самѣ собі*). Зємле сирѣ! розступися! нехай и мої кісточкі зъ бѣтьковими въ тобі лежать! Боже мій, Господи!... (*Плаче.*)

Илько *потіху*. Сердєшна Маруся!...

Цвіркунка *до Явдохи*. Отъ же знаєте, пєнько, нехай Харьков, оцє йде та попѣ поеднѣ, бо, мѣже, ще ёго й дома немає; а йї косу заплетемо: якї жъ тутъ прибори? Та й до цєркви, та й на рушникъ!

Илько *потіху*. Отакѣ ловісь!...

Кабиця. Эгє! та й такъ такі. Я оцє піду до панотця, а въ васъ щобъ було все готѣве. (*До Марусі*). Чого бо ти, Марусю, все рюмаєшъ?...

Явдох. Дурна, то того. Ось якь стане на рушникъ, то де ти й слёзи дінутця!

Цвіркунка. Де жь ви, ненько, бачили, щобъ дівчата, якь ідуть заміжъ, та щобъ не плакали?

Илько *потіху*. А найпаче за такого мацапуру, якь Кабиця.

Кабиця. Та й правда! Ну, прощайте жь до якого часу. (*Виходить*).

Илько *потіху*. Иди до биса на обідъ зь залізною лóжкою, а я побіжю до сѣтника Тупиці та розкажю ёму, що тутъ діетця....

Кабиця *до Явдохи*. Гляди, пані-матко, щобъ моя праця не пропала, бо, бачъ, твоя Маруся усе щось бундіючнтця....

Явдох. Та нічогосінько! Идїть собі, нехай вамъ Богъ помагає.

Кабиця. То-то гляди, щобъ и сама йноді не згедзкалась, глїдя на Марусини слёзи. Бачъ, усе румсає....

Явдох *до Кабици*. Ищє жь такі! Та йдїть робїть своє діло! а ми своє зробимъ. (*До Цвіркунки*). Приберї жь її, Івго....

Кабиця. Прощайте! (*Виходить*.)

Усі. Прощайте! прощайте!

Маруся. Мамочко жь моя, голубочко! не віддавайте менє за Кабицю! Я вамъ по правді скажу, що я... (*Утупила очі въ землю*.)

Явдох. Ну, що тамъ? кажи!

Цвіркунка. Кажї, машко! чого ти соромисся?

Маруся. Що жь, мамко моя ріднесенька! Я слово подала Іванові Прудкому....

Явдох. У! то дурість, дочко! Не звикай! Бачъ, куди потетиюрилась! Та й Іванъ нехай вибача. Хочъ вінъ козакъ и бравий и воїнъ хороший (*до Цвіркунки*), такъ голіший же, ненько, відъ мїши. (*До Маруси*.) И не думай, дочко! Що на ёму одєжа гарна? Отò жь и тільки, що на ёму та въ ёму.

Маруся. Та що се, мамо, ви робите зо мною? Хочъ-бї людєй зібрали та порадились. Якъ же такі такъ? (*Плаче*.)

Явдох. Якихъ тобі людєй? Оцє жь и людє! Де тутъ тобі дівокъ набрати? Се не въ городяхъ, а се въ Чорноморї: и самї недавно прийшли въ Виднї жити; отъ ще й досї въ землянцї....

Маруся *кланяєтця всімъ*. Простї менє, моя матінко! простїть менє, добрі людє; простїть, мої дівочкї літа... тещєрь я пропаша на вікъ.... (*Починає співати й плаче*.)

Пливй, пливй, селезеню,
 Тйхо по воді,
 Прибўдь, прибўдь, мій батеньку,
 Теперъ икъ мині!
 »Ой радъ би я, дитя моє,
 Прибўти къ тобі, —
 Насипано сирбі землі
 На рўки мої!
 Склепілися карі бчі,
 Устоньки мої;
 Не дамъ тобі порадоньки
 Бідній сироті!»

(За плачёмъ перестає співати.)

Усі, плачучи, Годі жъ, годі, дочко, плакати. Ходімо лишъ, порá
 тебе прибрати. (Виводять Марусю.)

ДІЯ ТРЕТЯ.

Кувштакія та жъ.

I.

ЯДВОХА, МАРУСЯ *прибрана*, ЦВІРКУНЪ и ЦВІРУНКА, *виводлячи Марусю съ хати.*

Цвиркунка. Бачъ, якá теперъ ти хороша, Марусю! що ажъ подиві-
 тись любо! Такъ якъ маківъ цвітъ! Нехай уже тобі Богъ помагá на доб-
 ре діло. Не журись, доню! все гараздъ б́де. Вонó тілько спёршу трóхи
 страшненько вйходить заміжъ, а далі й байдуже....

II.

КУЛИНА и кїтишиний ^(¹) сóтникъ ТУПИЦЯ.

Кулина въ слёзàхъ чіпляєтця на шйю Явдосі и тяжко
 тўжитьъ.

Ой матінко!
 Годубочко!
 Ратуй мене,
 Лебідочко!

(¹) Кїтишиний — тимъ звáвся сóтникъ, що кїтиця въ ёго булá коло шаблї.

Обороні
 Одъ напасти!
 Не дай мині
 Вразъ пропасті!
 Харько мене
 Извівъ стидкій!
 Хотівъ свѣтати, —
 Збрехавъ бридкій!
 Літа мої
 Дорогіі,
 Літа мої
 Золотіі,
 Извівъ марно
 И барвінокъ
 Зомявъ, ненько,
 Якъ починокъ!
 Твою дочку
 Хоче брати,
 Менѣ бідну
 Запурати!...
 Ой матінко
 Голубочко!
 Ратуй мене,
 Лебідочко!

За слёзами більш не здужа співати.

Явдоха утирає слёзи. До сѣтника. Здорові, пане! Що це? чого вона такъ тужить дуже?

Тушиця. Оце твій гаспидський зять Харько занастивъ оцю дівку. А ти ще й дочку пхашъ за ёго! Чи ти зъ глузду зеїнулась, чи що? Роспитайсь лишъ попередъ. Вінъ, еретичий дідъ, підманивъ оцю дівку, обіщавъ женітися зъ нею ще въ Новосѣлиці. Отъ, коли знаєшъ старого діда Кучугуру, що живъ землянкою на Матні міжъ хріномъ...

Явдоха. Та якъ же? знаю! я й сама була въ тїмъ урочищі и добре знаю старого Кучугуру. Такъ оце Куліна, ёго дочка? Я знала її, якъ ще вона малою була.

Тушиця. Э, э! оце жъ то й вона! Такъ вона — сказано дурний дівочий розумъ — поквѣпилась, що въ ёго, бісового діда, багачько грошей е, та й покинула батька, що, може, досі зъ голоду згинувъ, та й притѣналась за нимъ ажъ сюди. Такъ що жъ? Старий собака зъ очей женѣ. Оце твоїй и допці буде, о-що!

Явдоха. Спасібі жъ вамъ, добродію, що ви оце сказали. Пуръ ёму, тому Кабиці! не віддамъ дочкі за ёго! А мині Маруся й каже, що вінъ такий, такъ я, не поняла віри.

ЦВІРКУНКА до Явдохи. Такъ опé бідна Кулінка, ма́бутъ, така, якъ у тій пісенці співають. (*Приспівує:*)

Батько дочкі питає:

»Чомъ барвінокъ поспихає?«

—»Коткі мише́й гоніли,

Барвіночокъ зломіли.«

Ма́ти дочкі питає:

»Чомъ хвартушо́къ не стигає?«

—»Кукуру́зу, ма́мо, іла,

Кукуру́за набу́біла.«

Кулина. Го́ре мнѣ, бідній сироті! До чо́го я довелá себе! (*Плаче*).

Цвиркунъ, *перебиваючи жінці доспівувати пісню*. А йонъ же йонъ! де ні посій, тамъ и вродитця. Сядь та мовчі, бо битиму!

Цвиркунка, *затулівши ротъ рукою*. Сідайте, добродію!

Тупиця. Та тутъ не те, що сідайте; а треба подумати, якъ би опі́й бідній Куліні допомогти?

Явдоха. Та якъ же, ви то знаєте, добродію; а я, да́лебі, не знаю, чимъ. Я бъ рада їй свого пáльця врізати, щобъ їй допомогти, такъ що́ жъ?

Тупиця. Одже слухай! Вінъ, вражий дідъ, пішовъ по́пá еднати, щобъ звінчавъ ёго съ твоєю дочкою, — я все знаю; то, якъ вінъ при́йде сюди, то ми Куліну заховáємо хочъ у хижу, а Марусю поса́димо зъ нимъ, та й почнемо ёго частувати: то вінъ, еретичний дідъ, якъ уш́етця, то ми Марусю геть, а Куліну пхиць до ёго, та й перевінча́ємъ. Хочъ вінъ за́втра й оглядитця, що лопатки въ горосі, то байдужé: приві́кне та й житиме. А я тво́їй до́цці кращого з́йтя найд́у. (*До Марусі тихе-сенько*). Ива́на Прудко́го.

Маруся, *радесенька, сама собі*. Ива́на!

Явдоха, Цвиркунъ и Цвиркунка. То й до́бре, добродію! опé — то та́къ!...

Явдоха. Я собі д́умаю, що якъ відказати пр́ямо Каби́ці, то тоді й не відче́писся відъ ёго; а опé до́бре ви ка́жете, добродію!

Маруся *веселенько*. Такъ я жъ тепе́рь під́у та на́ряжу Куліну та й вийду сюди, якъ тре́ба бу́де.

Явдоха. Та й и́ди жъ, и́ди. Бачъ, вража дочка! мовъ не та ста́ла: за́разъ повеселі́шала.

Кулина. Спаси́бі жъ вамъ, не́нько! Спаси́бі й вамъ, добродію, що ви не оставля́єте мене, бідну сирот́у. Вамъ Богъ заплáтитъ за до́бре діло. Ходи́мо, Марусю! ході́мо, мо́я голубочко!

Маруся. Ходи́мо, Куліно. (*Вихо́дять обидві*.)

Тупиця, *учу́вши то́ніть*. Отъ же либо́нь Каби́ця чимчиќує.

III.

Кавіця входить, підъ чаркою трόхи, співаючи:

По дорóзі жукъ, жукъ.

По дорóзі чорний:

Подивіся, дівчинонько,

Який я моторний;

Подивіся, глянсья,

Який же я вдáвся!

Хибá дасі півталіра,

Щобъ поженхáвся.

(Побáчивши Тупицю, зупиняєтця, знімає шапку.) Ваші голо-
ви, отáмане бáтьку й товариство! ⁽¹⁾

Тупиця. Товариство! А щó жъ, Хáрьку! чи ти справився съ по-
помъ? Бачъ, я до тебе на свáтання прийшовъ.

Кавіця. Спасибі, бáтьку! Та чи ви знаєте, щó зо мною тра́пилось?
чúдо та дíво! Я окульбáчивъ ша́пу та хотівъ бігти въ гóродъ попá ед-
нáти, щобъ звінчáвъ. Ко́лі́ мині люди й ка́жуть, що въ Вídну новий
пiпъ при́хавъ. Я ша́пу поки́нувъ, та до ёго. Ко́лі́ дивлю́сь, ажъ Яцько
Передерій Кисляківський попомъ—ха! ха! ха! Роспитáвся зъ нимъ, ажъ
ёго, знаєте, що ба́гато де-чого нашкóдивъ, військовий суддя Головатий
пристрóнчивъ трóхи, та й послáвъ на по́па до владики въ Кримъ, такъ
той ёго й поставивъ; такъ тепе́рь: у́си ота́кі, а на голо́ві й на боро́ді
тiлькó пень́кі стирча́ть... Такъ ми зъ нимъ розба́лакали́сь, ви́пили по
ча́рці, по дру́гій та й ще; такъ о́це я вже п'яне́нький трóхи. (Илькó за-
зира́є въ ві́кно).

Цвіркунка до Явдо́хи тихе́нько. О́ть же й до́бре! Не ба́гато те-
пе́рь и тре́ба.

Явдохá. А щó жъ ти? поедна́въ попá?

Кавіця. А якъ же? »Я тебе,« ка́же, »за́разъ и звінчаю!»

Илькó потiху. Я бъ тебе звінчáвъ!

Тупиця. Такъ се той Передерій, що въ ро́зми́рь на Кисляківському
бадайдаку́ бувъ пи́саремъ?

Кавіця. Та э́жъ!

Тупиця. Ну, то й не дíво: то́ чоло́вік пи́сьме́нний и розу́мний зъ
бiса. Вже ко́лі́ зъ ёго бувъ коза́къ завзя́тий, то й ко́номъ до́брый бу́де.

(1) Такъ Запорóзці віта́лись.

А ти, Хárьку, гарáздъ дýже оцé рóбишъ, що здýмавъ женітися: атó тебé врагъ не взявъ: ти чоловікъ невбóгий. Тепéрь тiльки шукáй гáрної жiнки, та й гóді.

Цвiркунка. А якóї жъ ёмý, добрóдію, крáщої жiнки трéба, якъ Марýся бýде? Вже, якъ по прáді сказáти, то хочъ-би й не Кабiцi такá хорóша дiвка.

Кабiця, *взявшись у бóки, передрáжнює Цвiркунку*. Хочъ-би й не Кабiцi такá хорóша дiвка! А Кабiця чимъ не козáкъ? Дивiсь лишъ дóбре. Якóго жъ Марýсi крáщого молодця трéба, якъ ми? Хочъ збóку... (*Повертається бóкомъ.*) Хочъ ззáду... (*Повертається зádомъ.*) Хочъ спéреду... (*Повертається передóмъ.*) Куди нi поверни, кругóмъ козáкъ брáвий...

Тушиця. Та щó про те балáкати? вiдно Хомý по похóду. Тутъ лишъ про се толкúймо, щóбъ тебé скорiше оженiти, та й кiнци въ вóду...

Кабiця. Та я не вiдъ тóго.

Цвiркунка, *перебивáючи*. Щó жъ тутъ, добрóдію за мýдростi Кабiцю оженiти? Хибá жъ ми мáло переженiли всiякого нарóду? Въ насъ у Чорномóрiї затóго всi дiдi переженятця зъ молодiми дiвчáтами. Тепéрь ужé такá повелéнця, що старi усé жéнятця зъ молодiми, не тiлько въ насъ у Чорномóрiї, та й по всёмý свiту.

Цвiркунъ. Алé и тутъ не вмóвчнть!..

Тушиця. Та якé намъ дiло до цiлого свiта? Ми знáймо свою Чорномóрiю, а до...

Цвiркунка. Хибá жъ тiлько й свiту, що въ вiкнi? що Чорномóрия, та й гóді? Поiдьте лишъ у Русь та подивiтця, щó тамъ рóбитця. Отъ ми йшли зъ старiмъ на сю зéмлю черезъ Дiнь, такъ дивiлись вiдъ самого Санджáрова ажъ до Дóну; що багáто наiхало москóвськихъ пáпiвъ скрiзь по городáхъ, та й багáго, добрóдію, е мiжъ нiми такiхъ старiхъ та черевáтихъ, та й зъ рóду не жонáгихъ. Пиший и дóбрый е, такий привiтливий та балакúчий, а до iншого не зъ вiвесóмъ. Я вже довго не забúду, якъ одiнь на насъ кричáвъ: »Эй, хахлi! хахлi!« Ми жъ дýмали: на когó бъ то вiнь кáже? ажъ вiнь, добрóдію, на насъ! Пóки жъ ми розчурúкали та зупинiлись, колi дивимось, ажъ и салáти за нáми бiжáть, и той панъ москóвськiй идé та такъ розсёрдивсь, що крий Бóже! та й кáже: »Що ви за лóди?« та такъ лáетця погáно, що цýрь ёмý! Ми й сказáли, що йдéмо на Чорномóрiю, такъ вiнь насъ вiлаявъ, вiлаявъ, та й кáже: »У васъ тамъ всé брадiги«, та й вернúвся лáючись.

Цвіркунъ. Та годі тобі, хоть духъ переведи. Се бісь! и не заціпть ій, гаспидській торохтійці!

IV.

МАРУСЯ *ввійшла и зупинилась.*

Явдоха. Слухай, Хәрьку! сідай лишь оттакъ: оцѣ панъ сѣтникъ бѣде за батька, а я вже за матірѣ; а Цвіркунъ съ Цвіркункою старостами, та тилько ось яка вмова: щобъ ти нашої дочки не звавъ Марусею, а Куліною. *(До Цвіркунки.)* Частуй лишь. *(Іва частує по черзі.)*

Ілько *потіху.* Бачъ, якъ банькѣ виваливъ, мовъ баранъ!

Кавіця, *схаменившись, придивляється въ парсункъ Марусі.* А на щожъ ви її Марусею зоветѣ?

Явдоха. У неї була старша сестра Маруся, такъ вони такъ любілися, що крий Бѣже! та якъ ишли изъ Слободзеї на сю зѣмлю, такъ вона дорогою въ Переконї вмерла; то оцѣ дочка й просить мене: »Не зовіть«, каже, »менѣ, мамо, Куліною, а зовіть Марусею, щобъ я своєї сестри не забула«. Такъ я й кажу: »та й сількось!« та й зову її Марусею, а вонѣ, бачу, гріхъ...

Кавіця *про себе.* Не хотілось би мині на се мѣння звати, та нічого робити... *(Голосно.)* Та й буду звати Куліною!

Ілько *потіху.* Бѣдешъ, хочъ не схочешъ...

Явдоха. Побожись же, що бѣдешъ такъ звати: атѣ й винчаннѣ не винчаннѣмъ, якъ ти скажешъ попѣві, що Маруся, а не Куліна; а вінъ такъ и почитуватиме.

Тупиця. Та ще въ мѣтрики якъ заведе Марусею, а вона тебѣ здума покинути, то тоді якъ підешъ тягатись, а вона людеї підведе, що її звати не Марусею, то й відсудять у тебѣ жінку.

Кавіця. Та й далибі, що буду!..

Явдоха. Ке лишь, Івгѣ, ще й я зїтенька попѣштую. *(Бере горілку и частує.)*

Кавіця. Та нехай же хочъ сїде дівка коло мене, то хочъ мині повеселіша.

Явдоха *до Марусі.* Сідай, сідай! *(Маруся сїдає.)* Отъ теперъ и въ парі. *(Частує.)*

Ілько *потіху.* Якъ разъ пара! Мовъ маківка зъ репахомъ!

Кабиця берє и пєє. Оцє вже слáбше пішла.

Илько. Жаль, що вь горлі не застріла.

Тупиця. Та дай лишь ще й я попóшту; а Куліна нехай хўстку знайде та рушникі.

Кабиця. Э, э, э, хўстку оцюді. (*Показує на рўку.*)

Илько *потїху*. Тобі вона й пристáла, якъ собаці лиць. (*Марўся встає и вихóдить.*)

Тупиця. Ну, се жь ужє, Хáрьку, віпий відь мєне, та й повяжемо вась. (*Підно́ситъ чáрку. Каби́ця простягає рўку, а Тупи́ця обманївъ.*) Отъ бачь, ти вже и впивсь! Ще жь я попєреду віпью. Здо́ровъ, Хáрьку! Щасливо тобі женїтьця, та любї свою Куліну. (*Пєє, наливáє и підно́ситъ Каби́ці.*)

Каби́ця. Э, э, э, б́ду любїти (*Берє и пєє.*)

Илько *потїху*. Якъ собака циб́ую.

Каби́ця, *вїпивши*. Спасїбі!

V.

КУЛИНА *внóситъ на тарїлці рушникі и хўстку.*

Явдохá. На лишь, Івго, подєржь тарїлку; а ти, Хáрьку, встань та берїть у насъ благословєння, та й зь Бóгомъ (*берє вь Куліни тарїлку и передає Івзі.*)

Каби́ця, *встає озирає себе и підхóдить до Куліни, ұбраної вь Марўсину одєжу; берє їй и підвóдить до Тупи́ці и Явдохи*. Благословіте, тáту, и ви, мáмо, молодїмъ на рушникъ стáти.

Илько *потїху*. Гляді, щóбъ не впавъ!

Тупи́ця и Явдохá. Бóже, васъ благослові! та, Бóже, вамъ помагай на дóбре діло! (*Благословлять; пóтімъ Куліна берє хўстку зь тарїлки у Івзи и перевязує рўку Каби́ці, а пóтімъ рушниками черезь плéчи Цвїркунá и Цвїркўнку. Сїдають усі.*)

Каби́ця. А щó! мóже, я не молодéць? хочь вь отютя́нти поверни, то й тамъ би зь дєсятка не вїкинули.

Илько *потїху*. Бачь, який кóзирь!

Каби́ця *співáє пзя́нимъ гóлосомъ*:

Ой ти, дівчїно
Гóрда да пїшна!
Ой спасїбі тобі, сєрце,
Щó за мєне вїйшла!

Куліна.

Як же миці, козаченьку,
За тебе не вийти,
Що безь тебе не матиму
Я життя у світі!

Кабіця.

Отеперь ти, моє серце,
Будеш панувати:
Есть у мене вівці, коні
И волі рогаті.

Илько підспівує тихенько:

Будеш мене, моє серце,
У плугъ запрягати,
Та по спині ломáкою
Добре потягати.

Явдоха, постерівши Илька въ вікні. Се ти, Ильку?

Илькó. Я.

Явдоха. Иді сюді, вражий парубче! А то ще хто дивівся зза плечá?

Илькó. Та то Пріська Притулівна.

Явдоха. Бачь! кличь же й її сюді. Отъ же й гарáздъ, що тра́пився бо́яринь изъ дру́жкою...

Кабіця співа, куняючи:

Гарна була Марусенька,
Ще краща Куліна!..
Чи є въ тебе, моє серце,
Мягенька періна?

VI.

Илькó и Пріська. Помагай Бігъ вамъ на усé добре!

Явдоха. Спасібі, діточки! Иді, Прісю, до насъ. Ти будеш дру́жкою, а Илькó бо́яриномъ. (*До Цвіркунá и Цвіркунки.*) Оце жъ бухінка панотцєві и пляшка горілки, та й ідіть, нехай вамъ Богъ помагає.

Кабіця, Куліна, Цвіркунъ и Цвіркунка виходять. Музи́ки грають відхóжю.

Тупиця. Отакъ скрутимо вражого Кабицю, що ёму й не првенітця.
Явдох. Та де ви, добродію, Куліну зуспили?

Тупиця. Ишла бідна дівка свігъ за очі. Доходілась до того, що й їсти ніхто не дає. Край чужий, роду нема ніякого. Ишла та й сіла при Кубані надъ кручею и ноги звисала; то якъ-би я не трапився на той часъ, то досі якийсь би сомъ посидавъ би нею добре. Такъ я, відблїкавши, роспитавъ її та почувъ одъ Илька, що тутъ у васъ діетця, та й напустивъ її, а далі й привівъ изъ собою. Ну, слава Господеві, що такъ трапилось. До-злїдня такихъ сіромъ поженїлось зъ молодими дівчатами, та такі хазяїни поробились, що й геть-то. А сего нечистий не візьме. Та ти знаєшъ що, Явдох? Ужé коли робити добро людямъ, то робити. Оддай лишъ Марусю за Івана Прудкого?

Явдох. Та воно бъ то й такъ, добродію! та треба перше зъ народомъ роспитатись.

Тупиця. Та вже съ кимъ хочъ питаїсь, то всякъ скаже, що вінъ козакъ добрий, зъ себе бравий, не п'яниця, не волоцюга, не розбишак, а моторний, проворний: хочъ до лўка, хочъ до дрюка. Чи ще жъ тобі одинокé життї не обридло? (*Маруся виходить и поглядає въ двєрі на вісілля.*)

Явдох. Дежъ то, добродію, не обридло, що хто не схоче, той тїлько менє, бідну, й не обїжає? Отъ, якъ-би не оцєй челядинъ (*показує на Марусю*), давнó бъ свігъ за очі пішла, атó тїлко й живў для неї. Воно ні слова—й грошенїта вóдятця, та чи надовго жъ то їх ста-не? Все тягаємо зъ скриньки, а въ скриньку ніхто не полóжить.

VII.

МАРУСЯ виходить.

Тупиця. А що, Марусю! я тебє оцє сватаю. Скажи лишъ по правді, чи ти підешъ за Івана Прудкого?

Маруся. А чомъ же, якъ мати скажуть?

Явдох. Отъ бачъ! Вона до сего торгу й пішки! вона давнó на ёго стрїляє.

Маруся. Бачите бо, мамо, якъ за Кабицю я не хотїла, що Бóже мій! сама бъ собі смерть заподїяла, такъ ви казали все: йди та й иди, а за Івана, то й не кажете...

Явдох. Бо я Івана чи не розгїдїла гарáздъ, чи вінъ мині не полюбивъ, и сама не знаю....

Маруся. Бачте, мамо! одже слухайте. (*Співає:*)

Ой пий, мати, тую воду,

Що я наносила;

Хвали, мати, того зятя,

Що я полюбила.

Явдоха *співає:*

Ой не буду води пити,

Буду розливати:

Нелюбного зятя маю,—

Буду розлучати.

Маруся.

Не розливай води, мамо,

Бо тяжко посіти:

Не розлучай мене зь милимъ:

Тобі зь нимъ не жити.

Явдоха. Егé! бачъ! Се бъ то матері на догáдъ буряківъ, щобъ дали капүсти....

Тушиця. Отъ же слухай, Явдохо. Ти на свої витрібёнкы плюнь. Этъ ти мене знаєшь? Я вдовецъ, дітей нема зь роду, то вже отакъ мині и вмерти треба; а те ти знаєшь, щó вь мене е?

Явдоха. А якъ же? се всі знають, що ви грошовиті добродію.

Тушиця. Егé! отъ же то бачъ! опей Иванъ Прудкий мій хрещеникъ та все примини й живъ, козацтва вивчився, и вже, якъ правду сказати, то вельми добрий козаць! такъ отъ же й слухай. Отé, що вь мене е, то вже кому вонó бiльше достанетця, якъ не ёму? Нехай тільки мене поховá.

Явдоха. Та якъ се ви, добродію, кажете, то й я тée... такъ де жь вінъ?

Тушиця. Та вінъ теперъ у козацькому ділі, та швидко й буде. (*Чути іомінъ и то́ніть.*)

Тушиця и Явдоха *заразо́мъ*. Щó тамъ такé? Та се наше висілля йде зь вінчання.

VIII.

ЦВІРКУНЪ и ИЛЬКО *ведуть підъ руки КАБИЦЮ п'янію*; ПРИСЬКА и ЦВІРКУНКА *идуть и співають*. КУЛИНА *тутъ же*.

Летівъ горностай черезъ садъ.

Пустивъ пирячко на весь садъ:

Збирайте, дружечкі, пирячко,

Звийте Куліні гіллячко.

Сажáють Кабицю на осло́ні а вінъ розверта́етця и засипáе.

Тупиця. Отъ тобі й звивъ Харькó гiллячко! що й ноги відкинувъ, мовъ кулікъ після яйця...

Кабиця зъ просоння. Що є за дiво?... Глянй!... Чогó се ви догорі ногами ходите? що се вамъ сталося! оцє дiво, на свiті!... Гай, гай!...

Цвiркунка. Бачъ, якъ єго розварило! вже єму невість що п ввижається... Насiлу перевiнчали. Трохи й попá не звалiвъ. Повiнчавши ще й пiпъ давъ по чáрці, такъ ужé Бóже мiй, и рукъ не чýемо: насiлу довели.

Тупиця. Ильки! а ходi лишъ сюди.

Кабиця, лежачи другає ногами, мовъ танцює, та й приспiває:

Танцювала рiба зъ ракомъ,
А петрушка съ постернакомъ,
Цибулиця съ часникомъ,
А дiвчина съ козакомъ.
Цибулиця дивуетця,
Якъ хóроше танцiбетця.

Якъ Кабиця мiмрить пiсню, Тупиця шепче щось Илькови на ухо. Илькó виходить съ хати та й каже: Заразъ, бáтьку!

Тупиця, гiлосно. Потривáйте лишъ: я ще коло єго поменчу дiщо. (Пiдходить до Кабици, виймає зъ кешенi капшучокъ зъ грiшми, та й оддає Кулини.)

Кабиця, дiваючи, що Кулина. Та потривáй, Кулино! дай мнi вiдпочити хочъ трóшки... Хочъ трiшечки, Кулино!

Тупиця. Нá, Кулино, оцi грóшi, та й заховáй, та й гляди, не давáй єму до рукъ; а якъ спитá, де дiвáлись, то ти запрись, що не знáєшь про iхъ и не бáчила.

Кулина. А якъ жé вiнъ менé бiтиме?

Тупиця. Аджé вiнъ зáвтра тутъ бiде, то хто жъ тебé поцiститъ? Ти бо слухай, дурнá! Тимъ тебé и Кабиця обманiвъ, що ти дурнá такá. Ось слухай та вчись: якъ схоче Кабиця похмелитись, абó якъ на щó друге трéба дiже, то ти й вийми червiнца та й купи, щó трéба; коли жъ спитá, де взяла, то ти й скáжешъ абó на мене, абó на Явдоху, бiцiмъ дали тобi, а чи насъ спитáє, то й ми скáжемо, що дали, то вiнъ якъ побáчить, що вь єго гáспидъ-ма й копiйки при душi, а вiдъ тебé перепадáтиме, то вiнъ тебé любитиме, жáлуватиме и слухатиме. (Илькó вбiйáє и приносiть сакви.) Кé лишъ сюди. (Берє сакви, висипáє зъ нихъ додóлу мизеряку, знаходить грóшi вь торбiнцi и од-

дає їх Куліні. На жь оть и сі гроші; якъ глядітимешъ, то стане зъ васъ на весь вікъ. (До Илька.) А ти, Ильку, візьми, збері все въ сакви, одеси, та й повісь їх тамъ, де й були. Та ще слухай. (Зновъ шепче щось їмъ на ухо.)

Кабіця крізь сонъ. У! ху! ху! та й журавлівъ же якого багато літає!..

Илько, виходячи. Добре, батьку! усе зроблю по-молодецькій.

Кулина кланяється всімъ. Спасібі вамъ, добродію! спасібі вамъ, мой матусю; спасібі й вамъ усімъ, добрі люде, що не дали мнї, бідній сиротині, пропасти!

Тупиця. Однесіть же Кабіцю въ хїжу, пехай вже тамъ съ Куліною собі якъ знають... (Всі беруть Кабіцю и несуть черезъ хату въ хїжу; тамъ їю и Куліну зоставляють и всі виходять на кінъ.)

Кабіця сонний співає:

Наваріла гарбуза
Та вкїнула маку;
А въ той гарбузъ
Цвіркунъ загрузъ,
Тільки видно...

Явдох. Сідайте! сідайте! а ти, Івго, пошануй Пріську та Илька, якъ прийде. Спасібі їмъ, що потрудились; ато бъ досталося бігати та шукати боярина зъ друшкою.

Цвіркунка. Та тутъ такий вражий Илько балакучий та чудний! Отъ бачъ: тутъ и мовчавъ, мовъ не вінъ, а якъ ишли до попá, то всю дорогу регочетця та жартує, а я й собі...

Цвіркунъ. Та мовчі жь, ледащо! ато я й тутъ ище дамъ товченика тобі!

Тупиця. Та годі вамъ витребенькувати! Сідайте лишъ та слухайте готового: оце ми вже одно діло добре зробили, що старого Кабіцю оженили съ Куліною; а теперъ я сватаю Марусю за Івана Прудкого.

Цвіркунъ и Цвіркунка. Такъ що жь? Бóже, помагай! Ими знаємо, що то козакъ хороший.

Тупиця. Такъ рішай же, старá: чи даешъ благословення своїй доцці за мого Івана? Вінъ козакъ бравий; дівка його любить и хоче за його заміжъ. Чи такъ, Марусю?

Маруся. Коли матуся скаже, то адже жь!

Тупиця. О! бачъ! ну, кінчай же діло.

Явдох. Та де жь вінъ? нехай же явитця. Якъ Богъ дасть, що

вернетця, то я й поблагословлю їх, коли вже такъ Богъ судивъ Марусі. А до того часу нехай лишъ молоді насъ почастує. Треба мого-річъ зашити.

Тупиця. Оце річъ до діла! А ну лишъ, Марусю, давай по чарці. Ми випьемъ за твоє зъ женихомъ здоров'я.

Маруся. Зъ щірого сёрця. (*Частує сотника.*)

XI.

ИЛЬКО *вбідає, танцює й співає.*

Эй гопъ! гопъ! гопъ! та чукі!
Повернулись козаки!

Усі. Чи вже? чи справді?

Илько. Слухайте! (*Ржуть коні. Іванів голосъ співає:*)

Ой заржі, заржі, вороний коню,
Та підъ крутú гору йдучи,
Нехай зачує сёрце дівчина,
Снідання готуючи!
Ой на волики та налігачі,
А на коники пúта,—
Ой колибъ не ти, сёрце дівчино,
То не бувъ би я тúта!

Явдох. *не дослухавши співу.* Слава жъ тобі, Господи!

Маруся. Ой матінко! се жъ Іванъ, се жъ моє кохання!

Цвіркунка. Ось цитте лишъ! годитця й намъ зустріти ёго піснею. (*Заводить. Дрúги підтягують. Зъ ними й Маруся:*)

Перечула я черезъ люде,
Що мій милий въ гостеньки буде.
Ждала я, ждала, ждала-дожддала,
Ворітчка та й очинила.
Ажъ мій милий изъ походу їхавъ
Та до мене въ гості заїхавъ.
Нічъ мой темна, а зіронька ясна.
Дале моя красна та щасна!

X.

Якъ ещё пісня співаєтця, узіходить ІВАНЪ въ усій зброї. МАРУСЯ кидаетця ёму на шию. Якъ доспівавши останній стихъ, завіса опускаєтця.